

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anna Novotná

Pomoc obětem trestných činů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. 6. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 180 641 znaků včetně mezer.

Anna Novotná

V Praze dne 30. 6. 2020

Obsah

Úvod.....	1
1. Viktimologie.....	3
1.1 Historie viktimologie.....	3
1.2 Typy viktimologie.....	8
1.3 Oběť z viktimologického hlediska	8
1.3.1 Historie oběti	8
1.3.2 Typy obětí	9
1.4 Proces viktimizace.....	11
1.4.1 Primární viktimizace	12
1.4.2 Sekundární viktimizace	12
1.4.3 Terciální viktimizace.....	14
1.4.4 Syndrom falešné viktimizace	14
1.4.5 Reviktimizace.....	15
2. Zákonná úprava obětí trestných činů v České republice.....	17
2.1 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.....	17
2.2 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).....	19
2.3 Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení	20
3. Pojem oběti trestného činu	21
3.1 Definice oběti trestného činu.....	21
3.2 Zvlášť zranitelná oběť	24
3.3 Poškozený.....	28
3.4 Rozdíl mezi pojmy oběť a poškozený	31
4. Práva obětí.....	33
4.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci	33
4.2 Právo na informace.....	33
4.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím	35
4.4 Právo na ochranu soukromí.....	37
4.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou	38
4.5.1 Zabránění kontaktu oběti s osobou pachatele	38
4.5.2 Výslech oběti.....	39
4.5.3 Institut důvěrníka.....	40
4.5.4 Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.....	41
4.6 Právo na peněžitou pomoc	42
5. Způsoby pomoci.....	45
5.1 Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.....	45
5.2 Psychologická pomoc.....	47
5.3 Sociální pomoc	47
5.4 Právní pomoc.....	48
5.5 Restoratивní programy	49
6. Neziskové organizace poskytující pomoc obětem trestných činů a kontakt Probační a mediační služby ČR s oběťmi	51
6.1 Bílý kruh bezpečí	53
6.2 Probační a mediační služba ČR.....	54
7. Návrhy <i>de lege ferenda</i> v oblasti pomoci obětem trestných činů	57
Závěr.....	61
Seznam zkratk	I
Seznam použitých zdrojů	II

1. Seznam použité literatury	II
2. Seznam použitých internetových zdrojů	II
3. Seznam použitých právních předpisů	III
4. Časopisecké články	IV
5. Seznam ostatních zdrojů.....	IV
Abstrakt	V
Abstract	VI

Úvod

I když se v posledních letech pomoc obětem stala tématem, které rezonuje v laické i odborné společnosti, přesto mi připadá, že oběť je stále vůči pachateli upozaděna a jako hlavní smysl trestního řízení je vnímáno potrestání pachatele, nikoli pomoc oběti, která často trpí v důsledku činu psychicky, ale i finančně. Uložením trestu sice může dojít k nápravě pachatele, který si v lepším případě uvědomí svou vinu a následek svého jednání, ale to nepomůže oběti vyrovnat se s traumaty, která byla deliktem způsobena. Je tedy nutné poskytnout oběti nejen dostatečnou psychologickou, ale i právní pomoc tak, aby duševně ani materiálně nestrádala. Z těchto důvodů jsem si pro svou diplomovou práci vybrala téma Pomoc obětem trestných činů.

V první kapitole se chci věnovat viktimologii, vědě o oběti, která je podstatnou součástí kriminologie. Je nutné popsat její vznik a vývoj, neboť viktimologie, přestože se jedná o relativně mladý vědní obor, přišla s teoriemi a typologiemi obětí, které postupem času byly vyvráceny a nahrazeny novými. Ráda bych se věnovala i viktimologickým organizacím a hnutím, jejichž práce měla vliv na rozvoj viktimologie.

Ve své práci bych se chtěla zaměřit i na sekundární viktimizaci, neboť k té mnohdy dochází v reálném životě z důvodu neznalostí, jak k oběti přistupovat nejen ze strany rodiny, médií, ale i profesionálů z řad lékařů nebo odborníků, kteří s obětí pracují v oblasti psychologické.

Posilování ochrany obětí je důležité i pro Evropskou unii, která v roce 2012 přijala směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU. Tato směrnice zavedla minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Česká republika poté implementovala směrnici do zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Tento zákon je bezesporu nejucelenější úpravou v oblasti pomoci obětem. Jako první zakotvil definici oběti, která do té doby v českém právním řádu chyběla. Z toho důvodu bych se v práci chtěla zaměřit na rozbor této úpravy. Zejména chci vymezit, jaká práva oběti náleží a srovnat pojem oběti s procesním termínem poškozený. Přestože zákon o obětech trestných činů je veskrze pozitivním výsledkem legislativního procesu, trpí i některými nedostatky. Ráda bych se proto v rámci své práce chtěla zabývat návrhy *de lege ferenda* v oblasti pomoci obětem.

Mým cílem je také zjistit, zda a kde může oběť v praxi najít pomoc jak v oblasti psychologické a sociální, tak i právní. Proto chci navštívit středisko Probační a mediační služby v Táboře, odkud pocházím, abych zjistila, jak vypadá kontakt pracovníků s oběťmi v mém regionu a zda je takto poskytovaná pomoc dostatečná. V oblasti poskytování pomoci obětem má velké renomé nezisková organizace Bílý kruh bezpečí, která ve svých poradnách poskytuje konzultace obětem již od devadesátých let dvacátého století. Proto bych se na tuto neziskovou organizaci

chtěla ve své práci zaměřit. Také se chci částečně věnovat i organizacím poskytujícím pomoc obětem znásilnění a domácího násilí, neboť se jedná o fenomény, se kterými se naše justice opakovaně setkává.

1. Viktimologie

Trestná činnost je běžnou součástí naší společnosti. Pachatelé jednotlivých trestných činů svým protiprávním jednáním působí újmu individuálním obětem, a to tím způsobem, že je ohrožují na životě nebo ohrožují či poškozují jejich zdraví nebo majetek a působí tak nemajetkovou či majetkovou újmu. Oběťmi trestných činů se zabývá viktimologie. Jde o relativně nový vědní obor, který vznikl v průběhu 20. století.¹

Pojem viktimologie je odvozen z latinského *victima* neboli oběť a *logos*, v překladu věda.² Viktimologie se zabývá zejména tím, k jakým zvrátům v jednání a prožívání obětí došlo v důsledku spáchaného trestného činu. Tuto vědní disciplínu též zajímá, jakou úlohu má oběť v motivaci pachatele spáchat trestný čin. Tím, jak se viktimologie v posledních desetiletích rozvíjela, byly získány nové znalosti o tom, jak se lze vyvarovat postavení oběti a jaká ochranná opatření lze použít tak, aby došlo k poklesu nebezpečí ohrožení trestným činem.³

1.1 Historie viktimologie

Nejstarší poznámky o roli oběti jsou obsaženy již v pracích zakladatelů kriminologie, kterou je viktimologie součástí, a to C. Lombrosa (1876), R. Garofala (1885) a E. Ferriho (1892).⁴ Vznik viktimologie jako samostatného vědního oboru ale datujeme až do 40. a 50. let minulého století. V období těsně po skončení druhé světové války byla společnost, ve které přežívaly fatální důsledky spojené s miliony obětí nacistického holocaustu, vnímavější vůči páchané kriminalitě a ve vědní kriminologii se středobodem bádání stala, na rozdíl od do té doby prosazovaného pachatele, oběť trestného činu.⁵

Za zakladatele této vědní disciplíny v pravém slova smyslu jsou označováni německý kriminolog Hans von Hentig a izraelský právník rumunského původu Benjamin Mendelsohn. První badatelé, kteří se začali zabírat viktimologií, přišli s teoriemi a koncepcemi, které v průběhu dalších let byly buď vyvráceny, anebo doplněny v rámci dalšího zkoumání o nové

¹ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3, s. 112.

² VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 9.

³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461, s. 97.

⁴ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 12.

⁵ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3, s. 113.

poznatky stejně, jako se tak děje v mnoha dalších oborech. Podstatné je, že se v polovině minulého století oběť stala středobodem zájmu těchto badatelů, a to nikoli pouze jako osoba, která si zasluhuje oblibu, ale i jako potenciální spolupachatel nebo spoluviník svých útrap. V roce 1941 vydal Hentig článek *Poznámky ke vztahu mezi pachatelem a obětí*, v němž prohlásil, že se oběť v některých případech podílí na spáchání deliktu. Jako příklad uvádí kauzu, kdy oběť byla na počátku agresorem, ale z nějakých důvodů se po konfrontaci stala obětí trestného činu. Hentig tak ve svém článku poukázal na to, že počátky zkoumání spáchaného trestného činu mohou přinést mylnou představu o tom, kdo je pachatel a kdo je oběť, a následné podrobnější prověřování může odkryt, že oběť podnítila svou viktimizaci.⁶

Hentig v následujícím období pracoval na své učebnici, kterou vydal v roce 1948 pod názvem *Pachatel a jeho oběť*. Tato publikace se stala známou po celém světě. Hentig v ní tvrdí, že je potřeba získat podrobné informace o poměrech mezi konajícím (doer) a trpícím (sufferer). Tento postup umožňuje zaujmout zcela nový přístup k vyšetřování trestného činu.⁷

Za otce viktimologie je považován právník B. Mendelsohn, který jako první použil termín „viktimologie“ v rámci svého referátu na konferenci Rumunské společnosti pro psychiatrii.⁸ Mendelsohn se stejně jako Hentig zabýval vývojem vztahu mezi obětí a pachatelem a na základě svého bádání dospěl k závěru, že mezi obětí a pachatelem v častých případech vzniká intenzivní citové pouto.⁹

Mendelsohn na základě spolupráce s H. von Hentigem a H. Ellenbergem, dalším významným kriminologem, vypracoval v roce 1940 historicky první studii, jež se zabývala vztahem, který se odehrává mezi pachatelem a obětí.¹⁰

K rozvoji viktimologie došlo v průběhu 50. let 20. století. V tomto období se viktimologie vyčlenila z kriminologie jako samostatný vědní obor. Badatelé se mnohem více začali zabývat samotnou obětí a jejím postavením v trestním řízení na rozdíl od předcházejícího období, kdy

⁶ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 12-13.

⁷ Tamtéž, s. 13.

⁸ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3, s. 88.

⁹ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 13.

¹⁰ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 10.

mnohé teorie poukazovaly na oběti spíše jako na spolupachatele anebo spoluviničky trestných činů a primárně se zabývaly ochranou společnosti před pachateli a zkoumáním příčin kriminality.¹¹

V roce 1949 byl poprvé použit pojem viktimologie v odborné literatuře, a to v práci amerického psychiatra Fredrica Werthama.¹²

Vrcholného rozvoje viktimologie dosáhla až v 70. letech minulého století, kdy došlo ke vzniku mnoha viktimologických organizací na národní i mezinárodní úrovni. S touto etapou jsou spojovány zejména práce a publikace amerického sociologa Stephena Schafera a kanadského kriminologa egyptského původu Ezzata Abdel Fattaha. Významná je zejména práce Stephena Schafera *Oběť a její pachatel: studie funkcionální zodpovědnosti* z roku 1968, která pojímala viktimologii jako samostatnou vědní disciplínu, jejíž podstata spočívá ve zkoumání interakcí mezi pachatelem a obětí před, v průběhu a po spáchání trestného činu. Někdy je v souvislosti s touto prací používán pojem trestní viktimologie (penal victimology), neboť viktimologie tak, jak je chápána pohledem Stephena Schafera, na rozdíl od všeobecné viktimologie, se nezaobírá oběťmi přírodních katastrof, válek či dopravních nehod. Jedná se o viktimologii v užším slova smyslu, která je typická pro představitele 70. let minulého století, kdy tato první generace viktimologů byla tvořena zejména odborníky na trestní právo nebo kriminology.¹³

V rámci viktimologie tedy rozlišujeme dva základní směry, kterými je již zmiňovaná trestní viktimologie a dále všeobecná viktimologie. Trestní viktimologie zkoumá oběti skutků, které jsou dle zákona trestnými činy. Již od počátku svého vzniku prosazovala, aby namísto sankcí, které trestají pachatele, byly používány netrestající prostředky například formou mediace, která je dle její úvahy ve prospěch pachatele i oběti. Všeobecná viktimologie neboli assistance – oriented victimology je viktimologie zaměřená na pomoc. Základ všeobecné viktimologie položil ve svých poválečných publikacích Mendelsohn, který zúžil problematiku viktimologie na prevenci a pomoc obětem. Pomoc obětem měla spočívat v personální, sociální a kulturní rehabilitaci. Mendelsohn také upozorňoval, že by měly být založeny kliniky pro oběti. Prosazoval rozvoj všeobecné viktimologie jako samostatné vědní disciplíny, která je nezávislá na kriminologii a trestním právem.¹⁴

¹¹ Tamtéž, s. 11.

¹² HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 13.

¹³ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3, s. 88-89.

¹⁴ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 14-15.

První mezinárodní symposium viktimologie, které se konalo v izraelském Jeruzalémě, bylo uspořádáno Israelem Drapkinem v roce 1973. Primárním podnětem k uskutečnění symposia byla myšlenka, že většina odborníků kriminologů tehdejší viktimologie se více zaobírala pachateli a zločinem jako takovým a téma oběti trestného činu stálo v pozadí.¹⁵

Od té doby se koná viktimologické symposium každé tři roky. V roce 1979 byla organizátorem Světová viktimologická společnost (World Society of Victimology), která pořádá tato setkání dodnes. Celkem již proběhlo 16 symposií.¹⁶

V roce 1990 vzniklo Evropské fórum služeb oběti (European Forum for Victim Services). Toto fórum jednou ročně organizuje odbornou konferenci, která se vždy odehrává v jedné ze členských zemí fóra. Mezi členské státy patří i Česká republika, která do této organizace vstoupila roku 1996 a vystupuje prostřednictvím neziskové organizace Bílý kruh bezpečí.¹⁷

Ve světě tištěných médií byl prvním viktimologickým časopisem „*Victimology: An International Journal*“, který začal publikovat v roce 1976 americký kriminolog Emilio Viano. Svou publikaci ukončil počátkem osmdesátých let. Světová viktimologická společnost od roku 1982 vydává svůj vlastní informační časopis „*The Victimologist*“. V roce 1989 se začal ve spolupráci se Světovou viktimologickou společností vydávat ve Spojeném království časopis *International Review of Victimology*, který je označován za nejvýznamnější v oblasti mezinárodní viktimologie.¹⁸ V roce 1998 vznikla mezinárodní webová stránka zabývající se novinkami ve světě viktimologie, kterou najdeme na webové adrese www.victimology.nl. Novějším časopisem, který je vydáván japonským Tokiwa International Victimology Institute od roku 2004, je *International Perspectives in Victimology*.¹⁹ Ve světě existují též specializovaná viktimologická pracoviště. Nejvýznamnější v Evropě je INTERVICT, který se nachází v Tilburgu v Holandsku.²⁰

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2, s. 11.

¹⁶ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 16.

¹⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 12.

¹⁸ HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-446-6, s. 16.

¹⁹ Tamtéž, s. 16.

²⁰ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3, s. 90.

Rozvoj moderní vědní disciplíny viktimologie měl vliv i na pomoc obětem trestných činů. Na evropském kontinentu, a stejně tak v angloamerické kultuře, byly v průběhu 80. let přijaty zákony, jejichž hlavním účelem bylo zajištění odškodnění a ochrany obětí trestných činů.²¹

V oblasti mezinárodního práva byla v roce 1983 přijata *Evropská úmluva o kompenzaci obětí násilných trestných činů* a dále *doporučení o postavení obětí v rámci trestního práva a trestního řízení*, o další dva roky *doporučení o pomoci obětem a prevenci viktimizace*. Následovalo přijetí *Deklarace OSN č. 40/34 o základních principech spravedlnosti pro oběti trestných činů a pro oběti zneužití moci*, k níž byla přijata *Mezinárodní příručka pomoci obětem*, která označovala jako devět základních principů pomoci krizovou intervencí, různé druhy poradenství, obhajobu obětí, podporu v průběhu vyšetřování a soudního řízení, následnou pomoc, výcvik profesionálního personálu, prevenci viktimnosti a zvyšování právního a veřejného povědomí o postavení obětí trestných činů.²²

Dne 22. 2. 1990 byla ve Velké Británii přijata *Charta práv obětí kriminality*, která je nejstarším evropským dokumentem svého druhu. Vymezuje konkrétní povinnosti státu ve vztahu k obětem zločinnosti. Den vydání dokumentu byl vyhlášen Evropským dnem obětí.²³

V současnosti je viktimologie zaměřena na pomoc obětem trestných činů a mnozí odborníci v oblasti viktimologie spolupracují s národními a mezinárodními organizacemi, jejichž účel spočívá v pomoci obětem.²⁴

Dle policejní a soudní psycholožky Ludmily Čírtkové je viktimologie „nauka o obětech, která zkoumá vědeckým způsobem oběti trestných činů. Zajímá ji, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se spolupodílí na interakci v průběhu trestného činu“.²⁵

Viktimologové již od počátku vzniku nauky o obětech zastávají dva protichůdné názory. První tvrdí, že viktimologie se má zabírat jen obětí. Naopak druhý názor poukazuje, že pozornost má být dána i osobám blízkým.²⁶

²¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9, s. 98.

²² VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 12.

²³ Tamtéž, s. 12.

²⁴ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3, s. 90.

²⁵ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 9.

²⁶ Tamtéž, s. 9.

1.2 Typy viktimologie

Nejstarším typem viktimologie je pozitivistická viktimologie. Jejím hlavním cílem je objasnit činitele mající vliv na viktimizaci. Zaměřuje se spíše na typickou kriminalitu, kde je jednoznačně odděleno postavení oběti a pachatele, a tudíž jsou tyto trestné činy snazší pro empirický výzkum. Nesouhlas s pozitivistickou viktimologií vyslovuje jak radikální, tak i kritická viktimologie. Radikální viktimologie nepohlíží na proces viktimizace z pozice individuálních obětí a jejich charakteristik, ale zdůrazňuje současné činitele společnosti. Kritická viktimologie se věnuje okolnostem, na jejichž základě je dané osobě přiřazováno postavení oběti trestného činu.²⁷

V posledních několika letech vznikl pojem kriminalistická viktimologie. Tato vědní disciplína pohlíží na oběť jako na pramen informací o trestném činu, který je nezbytný pro vyšetření daného trestného činu. Čerpá z obecných viktimologických znalostí a aplikuje je v průběhu trestního řízení. Kriminalistická viktimologie se podrobněji zabývá podáváním trestních oznámení, výslechy svědků a spoluprací obětí při rekonstrukci, rekognici trestného činu nebo vyšetřovacím pokusu.²⁸

1.3 Oběť z viktimologického hlediska

Jedním z ústředních pojmů viktimologie je oběť, kterou dělíme do třech základních skupin na oběť primární, sekundární a terciární. Primární obětí je osoba, která je přímo postižena trestným činem. Sekundární oběti jsou osoby blízké oběti, které k ní mají pevné citové pouto a její újmu pocítují jako újmu svou. Jde nejčastěji o členy rodiny nebo partnery. Mezi terciální oběti se řadí například známí nebo sousedi primární oběti, kteří patří do jejího blízkého společenského prostředí.²⁹

1.3.1 Historie oběti

Role oběti se v průběhu historického vývoje dynamicky měnila. V období starověku a raného středověku se oběť aktivně účastnila výkonu spravedlnosti. Pachatele, který na ní spáchal daný trestný čin, soudila a ukládala mu trest jako odplatu za soukromou škodu jí způsobenou. Oběť tak měla právo ve svých rukou a prostřednictvím uplatňování svých všeobecně uznávaných

²⁷ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 10.

²⁸ GRÍVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3, s. 114.

²⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 15.

práv hájila svou čest. Při ukládání trestů se v počátcích přistupovalo k zásadě oko za oko, zub za zub. Pachatele tak stihl trest v podobě újmy oběti trestným činem způsobené. Později docházelo k majetkovému odškodnění oběti.³⁰

V době nástupu feudalismu však výkon spravedlnosti nad pachatelem přebírali feudálové a postupně tak začal trestat stát prostřednictvím svých vykonavatelů moci. Tak tomu bylo i ve středověké Anglii, kde ve 12. století král Jindřich II. vyhlásil dekret, dle něhož spáchané zločiny nesměřovaly primárně proti oběti, ale proti koruně. Postupem času bylo postavení oběti oslabováno a trestní právo se mnohem více začalo zabývat právy a povinnostmi obžalovaného. Pozice obžalovaného se v systému trestního práva upevnila, ale v případě oběti nebyl dostatečně vymezen rozsah jejích práv. Až ve 30. letech minulého století se objevila kritika nedostatečné právní a psychologické pomoci, která měla být obětem poskytována. Odborná veřejnost z řad právníků, kriminologů a psychologů tak dala základ pro vytvoření viktimologie, vědy zkoumající oběti, jejíž hlavním cílem bylo upevnit postavení oběti zejména v oblasti práva.³¹

V druhé polovině 20. století došlo v západním světě ke vzniku několika viktimologických hnutí, která měla za cíl nejen zpřístupnit pomoc obětem, ale i zpřísnit trestněprávní sankce pro pachatele. V USA hnutí jako sdružení Rodičů zavražděných dětí dosahovaly svých cílů v oblasti legislativy prostřednictvím lobbistů. Jejich hlavním záměrem bylo zостřit trestní odpovědnost pachatelů závažných zločinů. Naopak ve Velké Británii se hnutí Victim Support zaměřilo na přímé zprostředkování služeb pomoci obětem. V 70. letech pak ve společnosti rezonovalo téma feminismu, které dalo za vznik několika hnutím zaměřujícím se na poskytování pomoci ženám, obětem sexuálního násilí. Takovými sdruženími jsou například Women's Refuge Movement nebo Rape Crisis Centres, které dodnes poskytují své služby obětem sexuálně orientovaných trestných činů.³²

1.3.2 Typy obětí

Každý spáchaný trestný čin a jeho oběť mají specifické znaky, protože se odehrávají za různých okolností. Není proto možné stanovit, kdo je typickou obětí trestného činu. Pro zpřehlednění velkého množství poznatků někteří autoři publikací v oblasti viktimologie dělí oběti dle různých kritérií jako je věk, pohlaví nebo zdravotní stav a vznikají tak různé typologie obětí.

³⁰ Tamtéž, s. 40-41.

³¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 212.

³² VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 184-185.

S typologií obětí souvisí pojem viktimnost, který označuje stupeň pravděpodobnosti, že se daná osoba či určitý společenský útvar stane obětí trestného činu. Prvním faktorem, který má vliv na viktimnost, je věk. Výzkumy prokázaly, že mladší osoby se na rozdíl od starších, a to zejména kvůli nedostatku životních zkušeností a nebezpečnějšímu stylu života, stávají častěji oběťmi trestných činů, zejména násilné povahy. Z hlediska profese jsou například více ohroženi pracovníci nočních podniků nebo čerpacích stanic, kteří během své pracovní činnosti manipulují s hotovostí. Vliv na viktimnost má i sociální profil oběti, zejména její příslušnost k náboženské, etnické nebo sexuální menšině, která zvyšuje možnost, že se její člen stane obětí trestného činu. Dalším faktorem ovlivňujícím viktimnost je zdravotní stav. Osoby s fyzickým nebo mentálním postižením bývají kvůli svému handicapu středem zájmu okolí. Z toho důvodu u nich existuje vyšší míra viktimnosti.³³

S rozdělením obětí poprvé přišel H. von Hentig v roce 1948, který ve své studii o obětech trestných činů charakterizoval tři typy obětí, a to depresivní oběť, která je neopatrná a stává se tak snadným předmětem útoku pachatele, dále chtivá oběť, jejíž hlavní pohnutkou je získat prospěch a v důsledku toho se nechá pachatelem lehce oklamat. Jako třetí typ oběti popsal oběť lehkomyšlnou, která je více rezistentní vůči stresovým situacím, například jde o mladistvého, u něhož je odolnost odůvodněna jeho životní etapou, v níž se nachází. V roce 1956 pak B. Mendelsohn vytvořil na základě rozhovorů s oběťmi a svědky typologii obětí dle jejich účasti na spáchaném deliktu. Prvním druhem oběti dle tohoto dělení je oběť úplně nevinná, druhým typem je oběť s malým podílem viny a následující stupeň pak představuje oběť, která je totožná s pachatelem nebo stejně vinná jako pachatel, v takovém případě se jedná například o sebevraždu. Pokud by se jednalo o oběť, která pachatele podnítila ke spáchání trestného činu, pak jde o oběť více vinnou, než je pachatel. V případě, že by oběť usmrtila pachatele v sebeobraně, pak jde o oběť podstatně více vinnou, než je pachatel. Posledním stupněm je simulující neboli falešná oběť, která například křivě vypovídá a dopouští se tak trestného činu křivé výpovědi.³⁴ Tato typologie je z dnešního pohledu zastaralá a její kritici tvrdí, že představuje škálu očerňování obětí.³⁵

³³ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 171-172.

³⁴ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 28.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, s. 14.

V české viktimologii je autorkou jedné z nejznámějších typologií psycholožka Ludmila Čírtková, která rozděluje oběti dle jejich přesvědčení ve své schopnosti, za jejichž pomoci mohou usměrňovat vývoj některých událostí. Dle tohoto faktoru tak rozlišujeme silnou oběť, která má vyšší míru akceschopnosti, a oběť slabou, pasivní, která má naopak nižší míru víry ve své schopnosti. V roce 2010 byla, jako důsledek poskytování pomoci obětem Policií České republiky ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí, vytvořena další typologie obětí, u níž je hlavním faktorem stupeň zájmu, který musí oběť projevit pro získání pomoci. První kategorií obětí dle tohoto dělení jsou oběti zlomené, které například v důsledku násilného trestného činu utrpěly ublížení na zdraví. Do této skupiny řadíme i oběti nepřímé, kterým byla způsobena psychická újma v souvislosti se ztrátou blízké osoby. Tyto oběti často nejsou schopny, vzhledem ke své tíživé situaci, vyhledat pomoc, a proto je jim přednostně poskytována podpora akutní krizovou intervencí Policií ČR. Druhou skupinu pak tvoří zranitelné oběti, jako jsou děti nebo osoby mentálně či fyzicky postižené. Této skupině, stejně tak jako předchozí kategorii, je důležité poskytnout akutní krizovou intervenci prostřednictvím policejních krizových interventů. Po poskytnutí pomoci jsou však oběti motivovány, aby vyvinuly vlastní úsilí k nalezení další odborné pomoci.³⁶

Kategorizaci obětí přináší i společnost samotná. V médiích se často setkáváme se zprávami, které informují o bezbranných obětech, jako jsou děti, naopak oběti ze spodní vrstvy společnosti tak medializovány nejsou. Dle analýzy Chrise Greera je publicita zaměřena na oběti singulárních zločinů a na ideální oběti. Singulární zločiny nezasahují pouze oběti, ale společnost celkově. Jedná se o případy, které ve společnosti vzbuzují otázky změny legislativy, jako je snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Ideální oběti jsou pak produktem stereotypizace, která ve společnosti převládá. Dle kriminologa Nilse Christieho, autora pojmu mýtus ideální oběti, nemá ideální oběť sílu se bránit, je odevzdaná a ve společnosti sklízí sympatie. Opakem jsou oběti ambivalentní, které vyvolávají ve společnosti protichůdné reakce.³⁷

1.4 Proces viktimizace

Viktimizace je základní pojem v oboru viktimologie. Jedná se o proces, v jehož průběhu se z možné oběti stává oběť skutečná.³⁸ Odborná literatura jej též označuje za proces poškozování oběti. Jeho první fáze, označovaná jako primární viktimizace, představuje újmu oběti způsobenou

³⁶ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 30-31.

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, s. 27-29.

³⁸ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 172.

trestným činem. Na ni někdy navazuje sekundární viktimizace spočívající v následných, pro oběť zraňujících, událostech.³⁹

1.4.1 Primární viktimizace

Tato část viktimizace tkví v újmě způsobené oběti pachatelem v přímé souvislosti se spáchaným trestným činem.⁴⁰ Újma je někdy též označovaná jako primární újma a může mít tři podoby, a to materiální, fyzickou a psychickou. Materiální újma může spočívat v přímé škodě na majetku. Podoba fyzické újmy je odvozena od míry násilí, kterou pachatel při páchání svého činu použil. Psychická újma je nejhůře vyjádřitelná a ve většině případů má nejzávažnější důsledky, mezi něž patří i deprese nebo fobie. Často oběť také pozbývá pocit bezpečí.⁴¹

1.4.2 Sekundární viktimizace

Druhá část viktimizace nastává po dokonání trestného činu a její podstatou je následná újma oběti. Jde o druhotné nadbytečné zraňování oběti, kterého se ať už vědomě nebo nevědomě dopouští nejen okolní laická společnost, ale i profesionálové, kteří pracují s obětí v rámci trestního řízení nebo v oblasti medicíny. Oběť se může setkat s různými reakcemi ať už v podobě sympatie, empatie nebo naopak antipatie.⁴² Část společnosti má tendenci v některých případech převádět vinu za spáchaný čin na oběť. Tento jev vysvětluje *Lernerova teorie spravedlivého světa*, dle níž má člověk požadavek žít ve spravedlivém světě a tuto představu si snaží zachovat.⁴³ Následkem víry ve spravedlivý svět je u daného jedince vyvolán buď pocit solidarity s obětí, anebo naopak dojde z jeho strany k očerňování a přenesení viny na oběť. V jeho hlavě vzniká iluze překreslené reality, z oběti se tak stává například spolupachatel nebo osoba, která ke spáchaní činu přímo vybízela.⁴⁴

Sekundární viktimizace je častým jevem u sexuálně orientovaných trestných činů, kde se můžeme setkat s nepochopením ze strany rodiny oběti nebo s necitlivými postupy zdravotníků.

³⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 214.

⁴⁰ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 172.

⁴¹ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ Zuzana a PEŠKOVÁ Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 25.

⁴² VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 173.

⁴³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 80.

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, s. 70.

O této skupině trestných činů panuje řada stereotypů. Jedním z nejznámějších je mýtus slušné ženy, dle něhož spořádaná žena, která se střídavě obléká a nezdržuje se venku ve večerních hodinách, tedy celkově žije poklidný život, nemůže být znásilněna, neboť by se jen velmi nepravděpodobně dostala do nebezpečné situace. Naopak žena, která se obléká odvážněji a je výrazně nalíčena, podle mýtu vyzývavé oběti, povzbuzuje pachatele, aby zaútočil. Bylo však zjištěno, že atraktivita oběti není pro pachatele klíčová. Ten je především podněcován dostupností oběti.⁴⁵

V případě trestného činu znásilnění je právě obava ze sekundární viktimizace jedním z důvodů, proč se oběť zdráhá trestný čin oznámit. Druhotná újma totiž poškozují pouze oficiální oběti, které se účastní trestního řízení v postavení poškozeného. Oběti, jež svůj čin neoznámí, se sice nemusí bát, že by u nich nastala sekundární viktimizace, ale za cenu rizika v podobě možné reviktimizace nebo traumat, která v důsledku primární viktimizace mohou nastat.⁴⁶

Chybná reakce okolí, která je základem sekundární viktimizace, pak může v oběti vyvolávat pocit křivdy a nespravedlnosti a v konečném důsledku může mít na oběť závažnější dopad než způsobená primární újma.⁴⁷

V naší společnosti často dochází k tomuto procesu prostřednictvím zejména soukromých médií, která se snaží upoutat pozornost čtenáře či diváka šokujícími titulky nebo dramatickou hudbou, která podbarvuje reportáž o daném trestném činu. Hlavním zájmem těchto sdělovacích prostředků není oběť, ale sledovanost. Proto dochází k situacím, kdy se novináři za účelem získání exkluzivních informací snaží o rozhovor s obětí. Zraněná nebo psychicky poškozená oběť v takovém okamžiku raději rozhovor poskytne, než aby ho odmítla, neboť takový postup by byl pro oběť mnohem více vyčerpávající. Výsledkem může být odvysílané interview, se kterým oběť nebude spokojena například z důvodu, že její výroky byly nevhodně sestříhány. V samotném důsledku pak dojde u oběti k vyvolání ještě silnějšího pocitu nespravedlnosti. Proto by se novináři měli řídit etickými pravidly pro mediální prezentaci obětí kriminality a *doporučením Komise OSN pro prevenci kriminality a trestní soudnictví* a v souladu s nimi nenarušovat soukromí oběti a její rodiny. V mnoha případech však k sekundární viktimizaci dochází i z důvodu nevhodné reakce

⁴⁵ Tamtéž, s. 66-67.

⁴⁶ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 189-190.

⁴⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 28-29.

blízkých. Dle statistik neziskové organizace Bílý kruh bezpečí, která pracuje s oběťmi kriminality, se většina jejich klientů neseťkává s oporou v rodině.⁴⁸

1.4.3 Terciální viktimizace

V případě terciální viktimizace, která je relativně novým pojmem, se přistupuje k několika výkladům. Podle slovenského psychologa Antona Heretika jde o proces, v jehož rámci dochází k poškození osob, které na trestném činu nebyly osobně zúčastněny, jako jsou například pozůstalí po obětech.⁴⁹ V současnosti však převládá výklad Martiny Velikovské, podle níž spočívá terciální viktimizace v neschopnosti oběti zpracovat svou traumatickou zkušenost i přesto, že ve skutečnosti došlo k nápravě a odškodnění.⁵⁰ Důvodem terciální viktimizace jsou zřejmě charakterové odlišnosti oběti. U citově zranitelnějších obětí, které těžko snáší dopad trestného činu, může terciální viktimizace způsobit změnu duševního stavu. Většinou přijdou o svou motivaci v životě a jejich životní cesta se mění.⁵¹

1.4.4 Syndrom falešné viktimizace

Syndrom falešné viktimizace je výraz, který se ustálil v oblasti viktimologie až ke konci dvacátého století. S tímto syndromem souvisí pojem falešné neboli nepravé oběti, kterou je osoba předstírající, že se stala obětí trestného činu. Ve skutečnosti ale delikt nebyl spáchán a pachatel tak neexistuje. Tyto údajné oběti se vyskytují pouze vzácně a policie, stejně tak jako jiné orgány činné v trestním řízení, by měly přistupovat k obětem s důvěrou, že se jedná o oběti reálné. Nejčastěji se s falešnými oběťmi lze setkat v případě trestného činu znásilnění nebo trestného činu pohlavního zneužívání dětí, kde důvodem křivého obvinění jsou pře o dítě v rámci rozvodového řízení. V případě těchto trestných činů je hlavním motivem pomsta nebo pohnutka získat alibi pro určitou skutečnost. Naopak u hospodářských trestných činů, jako je podvod, je hlavní motivací falešné oběti získat určitý finanční obnos. Získat pozornost sdělovacích prostředků je pak hlavní pohnutka v případě údajných obětí extremistických trestných činů. V některých případech je třeba

⁴⁸ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 78-80.

⁴⁹ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 29.

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 215.

⁵¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 82-83.

k falešným obětem přistupovat jako k jedincům, kteří z důvodu psychických potíží potřebují profesionální pomoc. Jde o nepravé oběti, které předstírají nevědomě, často se jedná o falešné oběti trestného činu pronásledování.⁵²

Zvláštní skupinou obětí jsou tak osoby, které byly obviněny z neexistujících trestných činů. Důsledky takového vykonstruovaného obvinění mají dopad na tyto pravé oběti jak v rodinném, tak v pracovním životě.⁵³

1.4.5 Reviktimizace

V reálném životě může dojít k situaci, kdy se oběť jednoho trestného činu stane během krátkého časového úseku opětovně obětí stejného nebo jiného deliktu. V takovém případě se jedná o proces reviktimizace a danou oběť označujeme jako mnohonásobnou.⁵⁴

Odborníci se neshodnou, jaký časový úsek je třeba pro reviktimizaci. Někteří považují oběť za mnohonásobnou v případě, že je opětovně viktimizována v průběhu pěti let. Jiní zkracují toto období na dvanáct měsíců a jako další podmínku stanovují, že oběť musí být v této lhůtě viktimizována obdobným deliktem alespoň třikrát.⁵⁵

V minulosti převládaly dvě základní teorie vysvětlující reviktimizaci, a to teorie chaosu a teorie predestinované oběti. První teorie byla založena na myšlence, že k další viktimizaci dochází v důsledku shody náhodných okolností. Dle teorie predestinované oběti se daný jedinec stává znovu obětí dalšího trestného činu z důvodu individuálních charakteristik, které jsou pro pachatele natolik přitažlivé, že jej motivují spáchat delikt právě na této oběti.⁵⁶

Dle dnešní viktimologie nejsou pro reviktimizaci rozhodující vrozené osobnostní rysy oběti, ale skutečnost, že u dané oběti již došlo k prvnímu přímému setkání s trestním jednáním, neboť s každou další viktimizací vzrůstá možnost, že se daná osoba stane znovu obětí trestného činu. Jev mnohonásobné oběti není nikterak mimořádný, naopak se dá dokonce říci, že je běžný. Je založen na koncepci kariéry oběti, dle níž pachatel jedná rozumně, proto se mimo jiné snaží vybrat si správnou oběť. Snadno dostupné jsou pro něj zranitelné, slabé a často neopatrné oběti.

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 238-240.

⁵³ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 81.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 222-224.

⁵⁵ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 83.

⁵⁶ Tamtéž, s. 85-86.

Právě první viktimizace, v jejímž důsledku se oběť stává na určité období zvýšeně zranitelnou, může být důvodem reviktimizace.⁵⁷

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4, s. 223-224.

2. Zákonná úprava obětí trestných činů v České republice

Dlouhou dobu se národní legislativa soustředila na postavení, práva a povinnosti pachatele, který v trestním řízení vystupuje v pozici obviněného. Oběť a její zákonná úprava nebyla středem pozornosti. Základní normy upravující pozici oběti jakožto poškozeného a uplatnění jeho práv obsažené v trestním řádu nebyly dostačující. Cílem tak bylo přijmout zákon upravující práva obětí v širší míře. První dvě zákonné úpravy zaměřující se na pomoc obětem se týkaly pouze obětí specifických trestných činů. Hlavním účelem zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti bylo zprostředkovat obětem násilných deliktů peněžitou pomoc.⁵⁸ Tento zákon měl mnoho nedostatků. Oběti rozuměl pouze osobu, které v důsledku trestného činu byla způsobena škoda na zdraví, s psychickou újmou nepočítal.⁵⁹ Další nedostatek tohoto zákona byl spatřován v povinnosti poškozeného vrátit státu do pěti let od poskytnuté pomoci finanční prostředky získané od odsouzeného v případě, že mu byly přiznány v rámci trestního procesu nebo v následném civilním řízení.⁶⁰ Zákon č. 135/2006 Sb. upravující pomoc obětem domácího násilí byl přínosný zejména tím, že zakotvil institut vykazání agresora ze společného obydlí a na jeho základě byla vytvořena síť intervenčních center pro pomoc obětem.⁶¹ Širší právní úpravy zaměřující se na všechny typy obětí se oběti dočkaly až s přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

2.1 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Tento zákon je výsledkem zájmu společnosti a státu o oběti trestných činů, který se objevil v posledních letech a čerpá z viktimologie jakožto vědy, která je součástí kriminologie. Postavení a práva obětí jsou rychle se rozvíjející oblastí českého trestního práva. Právní úprava zabývající se oběti jakožto subjektem zvláštní péče státu však v našem právu scházela.⁶²

Práva obětí jsou důležitým tématem i pro Evropskou unii. Ta 25. 10. 2012 přijala směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva,

⁵⁸ VÁLKOVÁ, Helena a GŘIVNA, Tomáš. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, 12(4), 83-87. ISSN 1213-5313.

⁵⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 44.

⁶⁰ VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 207.

⁶¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 44.

⁶² KOZÁK, Vítězslav. Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, 14(9), 209-211. ISSN 1213-5313.

podporu a ochranu obětí. Úkolem členských států bylo začlenit tuto úpravu do své národní legislativy, a to do 16. 11. 2015. Česká republika na to reagovala přijetím zákona č. 45/2013 Sb., který směrnicí implementuje.⁶³

Návrh zákona byl vypracován dvacetičlennou skupinou odborníků, zejména právníků, kriminologů a psychologů, kteří tvořili pracovní skupinu při Ministerstvu spravedlnosti ČR.⁶⁴ Konečnou verzi návrhu pak vláda předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky 27. 2. 2012.⁶⁵ Zákon byl bez větších problémů přijat. Vstoupil v účinnost ve dvou termínech, má tedy tzv. dělenou účinnost. Ustanovení upravující způsoby poskytování pomoci obětem nabyly účinnosti 1. 4. 2013, zatímco normy vztahující se k právům obětí vstoupily v účinnost až k 1. 8. 2013.⁶⁶

Hlavním cílem zákona bylo upevnit pozici oběti v rámci trestního řízení a rozšířit její práva a možnost jejich uplatňování, a to mimo jiné i právo na peněžitou pomoc od státu. Jedná se o zcela ucelenou právní úpravu. Přijetím tohoto zákona došlo k novelizaci dalších zákonů, a to zejména trestního řádu.⁶⁷

Z hlediska rozsahu věcné působnosti se zákon dělí na dvě části. První část upravuje práva obětí včetně práva na poskytnutí peněžité pomoci státem a druhá část pak obsahuje úpravu vztahů mezi státem a subjekty poskytujícími služby obětem.⁶⁸

I když zákon obecně přinesl pozitivní posun v oblasti pomoci obětem, trpí určitými nedostatky. V souladu s trendem posledních let zákon výslovně nevymezuje svůj účel. Hlavním záměrem zákona je dle autorů nejen posílení pozice oběti v trestním řízení a garance citlivého zacházení s obětí, ale i zlepšení jejího postavení v případě, že uplatní nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Bylo by však třeba, aby byl účel

⁶³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1, s. 68.

⁶⁴ GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 14-15.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 22.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 20-21.

⁶⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 42-43.

⁶⁸ § 1 zákona o obětech trestných činů

zakotven v zákoně výslovně, neboť úprava účelu zákona je pro aplikaci právních norem v něm obsažených zcela vhodná a slouží k jejich správnému výkladu.⁶⁹

S účinností od 1. 4. 2017 došlo zákonem č. 56/2017 Sb. k novele zákona, kterou vypracovalo Ministerstvo spravedlnosti v součinnosti s Probační a mediační službou ČR a dalšími subjekty poskytujícími pomoc obětem. Touto novelou bylo například rozšířeno právo oběti na informace, a to o informace o poskytovatelích zdravotních služeb a dále byla zakotvena povinnost příslušných orgánů vydat písemné potvrzení o přijetí trestního oznámení.⁷⁰

2.2 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Pojem oběť trestní řád používá, ale nedefinuje jej. Právní termín oběť byl definován až v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Většina obětí trestných činů však v rámci trestního řízení vystupuje jako poškozený, a právě trestní řád upravuje postavení poškozeného v rámci trestního procesu jako strany trestního řízení. V souvislosti s přijetím zákona č. 45/2013 Sb. došlo k novele trestního řádu. Byla zakotvena některá práva poškozeného, která do té doby náležela pouze obviněnému, a to nárok poškozeného na opis usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho právo prostudovat si spis v okamžiku, kdy dojde ke skončení vyšetřování a případně podat návrh na doplnění vyšetřování. Dále novela přinesla změnu i v případě zmocněnce poškozeného, který se může účastnit vyšetřovacích úkonů. V neposlední řadě byla upravena předběžná opatření chránící poškozeného před obviněným.⁷¹ Předběžná opatření, která v mnohých případech snižují hrozbu reviktimizace oběti a recidivy pachatele, může nařídit k ochraně oběti soud nebo v přípravném řízení státní zástupce, a to na dobu, po kterou bude trvat jejich účel, nejdéle do právní moci odsuzujícího rozsudku v trestním řízení. V případě neplnění uloženého předběžného opatření může být uložena sankce v podobě pořádkové pokuty a v mezní situaci může být rozhodnuto o vazbě obviněného.⁷²

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. 2015, **45**(11), 19-23. ISSN 1210-6348.

⁷⁰ JÍLOVEC, Michal a KOZÁK, Vítězslav. Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, **24**(1), 71-78. ISSN 1210-9126.

⁷¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 43-48.

⁷² VÁLKOVÁ, Helena a GŘIVNA, Tomáš. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, **12**(4), 83-87. ISSN 1213-5313.

2.3 Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení

Předmětem zákona je úprava způsobu nakládání s peněžními prostředky, které jsou získány z majetkových trestních sankcí, jež byly uloženy odsouzeným v trestním řízení.⁷³ Tento zákon, který nabyl účinnosti k 1. 1. 2018, představuje další zlepšení pozice obětí v rámci našeho právního řádu, avšak v praxi není příliš používán. Proto dosud neexistují zkušenosti s jeho aplikací. Předmětem zákona je úprava způsobu nakládání s peněžními prostředky, které jsou získány z majetkových trestních sankcí, jež byly uloženy odsouzeným v trestním řízení. Hlavním účelem zákona č. 59/2017 Sb. je zakotvení možnosti čerpat náhradu škod, jež byly delikventem oběti způsobeny, ze speciálního účtu vedeného Ministerstvem spravedlnosti České republiky.⁷⁴ V případě, že soud v rámci trestního řízení rozhodl o vině obžalovaného a uložil mu majetkovou trestní sankci a poškozenému v rámci téhož trestního procesu nebo v rámci následného civilního řízení přiznal nárok na náhradu škody, může oběť požádat na základě tohoto zákona Ministerstvo spravedlnosti o uspokojení soudem přiznaného nároku z majetkové trestní sankce, jež byla odsouzenému uložena, a to i v případě, že byla odsouzenému uložena povinnost vydat bezdůvodné obohacení. Žádost o uspokojení nároku z majetkové trestní sankce musí být podána Ministerstvu spravedlnosti do šedesáti dnů ode dne nabytí právní moci odsuzujícího rozsudku. Výnos z uložené majetkové sankce v případě, že je odsouzeným řádně splácena, stát převede na poškozeného k uspokojení jeho nároku na náhradu škody.⁷⁵

⁷³ § 1 zákona č. 59/2017 o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů

⁷⁴ Snazší uspokojení nároků poškozených. *Česká advokátní komora* [online]. 2018 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=21650>

⁷⁵ Žádost poškozeného o uspokojení nároku na náhradu škody způsobené trestným činem z výnosu majetkové trestní sankce uložené pachateli, odsouzenému za tento trestný čin. *JUSTICE.CZ* [online]. 2017 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-uspokojeni-majetkoveho-naroku?clanek=zadost-poskozeneho-o-uspokojeni-naroku-na-nahradu-skody-zpusobene-trestnym-cinem-z-vynosu-majetkove-trestni-sankce-ulozene-pachateli-odsouzenemu-za-te&fbclid=IwAR0YziZiCbcjS9WK5Bcl6zm_o129FKDpMg0YGrNF78nV9vxdb6MGwjbWIvo

3. Pojem oběti trestného činu

3.1 Definice oběti trestného činu

Pojem oběť trestného činu se v našem právním řádu poprvé objevil v zákoně č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších právních předpisů. Definice oběti trestného činu byla však zakotvena do našeho právního řádu až v roce 2013, kdy byl přijat zákon o obětech trestných činů. Do té doby byl pojem oběti termínem pouze viktimologickým a psychologickým.⁷⁶

Důležitým paragrafem zákona o obětech trestných činů z pohledu definice oběti je § 2, který vymezuje stěžejní pojmy pro oblast této legislativy, a to i pojem oběti a zvláště zranitelné oběti. V § 2 odst. 2 je obsažena legální definice oběti, která stanovuje, že „obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“.

Z této definice tedy jednoznačně vyplývá, že obětí se může stát pouze určitá fyzická osoba, nikoli právnická osoba, která je právní konstrukcí, přičemž jakožto právní fikce nemá psychické vlastnosti. Jen fyzická osoba je nadána pocity a může tedy vnímat důsledek trestného činu v podobě újmy.⁷⁷ Výlučně u fyzických osob je možné snižovat jejich citové strasti a zamezovat druhotnému zraňování, tj. špatné reakci okolí.⁷⁸

Obětí dle shora uvedené definice může být jen osoba, které trestným činem bylo nebo mělo být ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Pokud dojde k pokusu nebo eventuálně k přípravě trestného činu a samotná újma, která je až důsledkem dokonání trestného činu, tedy nenastane, je osoba, vůči níž pokus nebo příprava trestného činu směřovala, považována za oběť trestného činu, neboť hrozba viktimizace byla již v době pokusu nebo přípravy reálná a osoba pocíťovala stres z toho, že pachatel zamýšlel jí způsobit újmu a její pocity tak odpovídají pocitům oběti. U těchto osob se setkáváme s následky v podobě ztráty základních životních iluzí, a to zejména „iluze bezpečného světa“ a „iluze kontroly“.⁷⁹

⁷⁶ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 15.

⁷⁷ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, s. 6.

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 25.

⁷⁹ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7, s. 7.

Ublížením na zdraví se rozumí stav, který dle § 122 odst. 1 trestního zákoníku spočívá v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, kterou se dle praxe rozumí nejméně 7 dnů, obvyklý způsob života poškozeného a vyžaduje lékařské ošetření. Právní termín ublížení na zdraví používá zákon o obětech trestných činů, ale i trestní zákoník pro újmu na zdraví.⁸⁰

V případě ublížení na zdraví má oběť nárok na peněžitou náhradu, která plně vyvažuje vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy. Pokud by v důsledku poškození zdraví oběti vznikla překážka lepší budoucnosti oběti, má pachatel povinnost jí nahradit i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.⁸¹

Zákon o obětech trestných činů rozlišuje mezi majetkovou újmou, nemajetkovou újmou a bezdůvodným obohacením, přičemž tyto pojmy korespondují s úpravou občanského zákoníku. Újmu na jmění OZ označuje jako majetkovou škodu znamenající přímou ztrátu na majetku, za niž se poskytuje náhrada škody. Dále OZ rozlišuje nemajetkovou újmu, za niž se poskytuje přiměřené zadostiučinění. OZ též pracuje i s pojmem bezdůvodné obohacení.⁸²

Majetková újma představuje v penězích vyjádřitelnou újmu na majetku a zahrnuje skutečnou škodu a ušlý zisk oběti trestného činu. Přitom v § 2952 OZ je stanoveno, že „záleží-li skutečná škoda ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl náhradu“, neboť součástí jmění dle občanského zákoníku jsou i pasiva. V případě, že oběti vznikne v důsledku trestného činu škoda v podobě dluhu, soud přiznává tuto částku jako náhradu.⁸³

Nemajetková újma naopak postihuje osobnostní práva oběti a je újmou nehmotnou.⁸⁴ Dle OZ může její náhrada spočívat v peněžitém, ale i nepeněžitém odškodnění, například v podobě omluvy. Avšak v adhezním řízení, které je sice součástí trestního řízení, ale rozhoduje se v něm o náhradě škody podle hmotné občanskoprávní úpravy za současné aplikace trestního řádu, může soud přiznat pouze peněžitou náhradu nemajetkové újmy.⁸⁵

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 29.

⁸¹ § 2598 občanského zákoníku

⁸² DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 7.

⁸³ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 29-30.

⁸⁴ Tamtéž, s. 30.

⁸⁵ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 9.

Bezodůvodným obohacením je dle § 2991 odst. 1 OZ obohacení se bez spravedlivého důvodu, přičemž ten, kdo se obohatil bez spravedlivého důvodu, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil. Dále pak v § 2991 odst. 2 OZ je stanoveno, že „bezodůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám“. Bezodůvodné obohacení je ve vztahu subsidiarity k majetkové škodě a nemajetkové újmě. Od nemajetkové újmy se liší svou majetkovou povahou.⁸⁶

Oběti dělíme na tzv. přímé, které se staly předmětem útoku pachatele, a nepřímé. Těmi jsou pozůstalí po oběti, které trestným činem byla způsobena smrt. Dle § 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů se za takovou nepřímou obět' považuje, utrpěl-li v důsledku smrti přímé oběti újmu, příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner nebo druh. Novela, jež byla provedena zákonem č. 56/2017 Sb. s účinností od 1. 4. 2017, rozšířila tento taxativní výčet obětí o osobu, které přímá obět' ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, přičemž není důležité, zda přímá neboli primární obět' tuto vyživovací povinnost plnila nebo neplnila.⁸⁷ Všechny tyto osoby uvedené v § 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů jsou dle úpravy trestního zákoníku a občanského zákoníku považovány za tzv. osoby blízké a v případě jejich plurality se považuje za obět' každá z nich.⁸⁸

Příbuznými v pokolení přímém jsou osoby, které pocházejí jedna od druhé, tedy například prarodiče, rodiče a děti.⁸⁹

Sourozenci jsou pak osoby příbuzné ve vedlejší linii, mají tedy společného předka, ale nepocházejí jeden od druhého.⁹⁰

Osvojení je dle § 794 OZ přijetí cizí osoby za vlastní na základě rozhodnutí soudu. Osvojitelem se stává ten, kdo podle zákona osvojil jiného a přijal tedy osvojenec za vlastního. Osvojenec je ten, kdo byl podle zákona osvojen jiným.

Manželem je dle § 656 OZ žena nebo muž, kteří svobodným a úplným souhlasným projevem vůle vstoupili do manželství za přítomnosti dvou svědků.

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 30-31.

⁸⁷ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 11.

⁸⁸ § 2 odst. 3 zákona o obětech

⁸⁹ § 772 odst. 1 občanského zákoníku

⁹⁰ § 772 odst. 2 občanského zákoníku

Registrovaným partnerem je pak dle § 1 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství osoba, která uzavřela registrované partnerství jakožto trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví.

Za nepřímou obět' se považuje i druh, je-li osobou blízkou. Druhem se rozumí osoba oběti blízká, která pociťuje újmu oběti jako újmu vlastní, jak je stanoveno v § 22 odst. 1 OZ. Vztah mezi druhem a družkou je blízký vztahu manželskému, kdy tyto osoby spolu zpravidla sdílí společnou domácnost a spojuje je milostný poměr.⁹¹

3.2 Zvlášť zranitelná obět'

Každá obět' trestného činu je zranitelná, a proto s ní musí být jednáno citlivě a pečlivě. Rozlišujeme ale i oběti, které z důvodu vyššího rizika sekundární viktimizace nebo z důvodu možného nátlaku ze strany pachatele označujeme jako zvlášť zranitelné oběti.⁹²

Zranitelnost může vycházet jak z charakterových rysů oběti, tak i z jejích životních poměrů.⁹³ Zvlášť zranitelné oběti jsou často citlivé osoby, pro které jsou výsledky a další postupy v rámci trestního procesu velmi stresující. Někdy takové oběti též pociťují strach ze situace, kdy by došlo k přímému styku s pachatelem.⁹⁴

Vymezení pojmu zvlášť zranitelné oběti ale není vůbec snadné, neboť zranitelnost může též vyplývat i z povahy nebo druhu trestného činu.⁹⁵

Taxativní výčet zvlášť zranitelných obětí je uveden v § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Oběti v tomto výčtu uvedené mají některá speciální práva, a to zejména právo na bezplatnou odbornou pomoc (§ 5 odst.1 ZOTČ), právo na zabránění kontaktu s osobou, kterou označily za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se vede trestní řízení (§ 17 odst. 2 ZOTČ), dále pak v přípravném řízení právo na výslech či podání vysvětlení osobou stejného nebo opačného pohlaví (§ 19 odst.1 ZOTČ) a osobou k tomuto výslechu vyškolenou a navíc v prostorách pro tento účel upravených nebo přizpůsobených (§ 20 odst. 2 ZOTČ), právo na přiřazení tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví v případě, že je třeba výpověď tlumočit (§ 19 odst. 2 ZOTČ), právo na výslech prováděný zvlášť citlivě s ohledem na konkrétní okolnosti, které

⁹¹ GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 30.

⁹² Tamtéž, s. 30-31.

⁹³ Tamtéž, s. 31.

⁹⁴ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 14.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 34.

činí tyto oběti zvláště zranitelnými (§ 20 odst. 1 ZOTČ), právo na úplný výsledek tak, aby nemusel být později opakován (§20 odst. 3 ZOTČ), v případě opakovaného výsledku právo na výsledek stejnou osobou (§20 odst. 3 ZOTČ) a dále pak právo na přijetí vhodných opatření vedoucích k zamezení bezprostředního vizuálního kontaktu s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede (§ 20 odst. 4 ZOTČ). Dalším významným právem zvláště zranitelné oběti upraveným v § 51a odst. 2 trestního řádu, je právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně ať už oběť má či nemá dostatek prostředků a bez ohledu na to, zda oběť uplatnila svůj nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení či nikoli.⁹⁶ Pokud oběť trestného činu uplatní toto právo, je třeba posoudit, zda se jedná o oběť zvláště zranitelnou. V přípravném řízení policejní orgán, respektive státní zástupce, podá návrh příslušnému soudu, který rozhodne s konečnou platností o přiznání tohoto práva. Soud buď přizná oběti právo na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, a tím i oběti přizná postavení zvláště zranitelné oběti, nebo naopak oběti toto právo nepřizná, a tak i zamítne její status zvláště zranitelné oběti. Platí ale presumpce zvláštní zranitelnosti. Soud tak v případě pochybností rozhodne ve prospěch oběti a přizná jí status zvláště zranitelné oběti.⁹⁷

Zvláště zranitelnou obětí je dle § 2 odst. 4 písm. a) ZOTČ dítě. Dítětem se dle § 126 trestního zákoníku rozumí osoba mladší osmnácti let. Tato legální právní definice vychází z Úmluvy o právech dítěte, která vstoupila pro ČR v platnost 6. 2. 1991. Úmluva ve svém čl. 1 stanovuje, že dítětem se rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let.

Děti, jakožto osoby mladší osmnácti let, nemají ještě dostatečně vyvinutou osobnost a spáchaný trestný čin provedený na těchto obětech může ohrozit jejich sociální a citový rozvoj.⁹⁸

V případě, že je oběti trestného činu přiznán status zvláště zranitelné oběti, neboť se jedná o osobu mladší osmnácti let, ale v průběhu trestního procesu se tato oběť stane zletilou, nesplňuje již podmínku zvláštní zranitelnosti z důvodu věku. Je však třeba posoudit, zda je tato oběť nadále zvláště zranitelnou z důvodu uvedeného v § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ, tedy že se jedná například o oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.⁹⁹

Dle § 2 odst. 4 písm. b) ZOTČ je zvláště zranitelnou obětí „osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým

⁹⁶ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 15.

⁹⁷ Tamtéž, s. 16.

⁹⁸ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 17.

⁹⁹ Tamtéž, s. 17.

poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy“.

U osob vysokého věku je možné rozhodnout o jejich zvláštní zranitelnosti s účinností od 1. 4. 2017, kdy došlo k novele ZOTČ. Důvodem zařazení starších osob mezi zvlášť zranitelné oběti je přibývající počet zejména majetkových trestných činů, které jsou páčány na těchto obětech. Zvláštní zranitelnost je v tomto případě přiznána nikoli každé osobě vysokého věku, ale pouze oběti, která splní současně dvě podmínky, a to podmínku dosažení vysokého věku a podmínku, že tento věkový faktor brání oběti jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti. S pojmem osoba vysokého věku se mimo jiné setkáváme v trestním zákoníku, kde je v § 42 písm. h) vymezena přitěžující okolnost spočívající ve spáchání trestného činu ke škodě osoby vysokého věku. V praxi se takovou osobou vysokého věku rozumí příjemce starobního důchodu a dále pak, pokud osoba nemá nárok na starobní důchod, osoba od šedesáti let věku a výše.¹⁰⁰

Zvláštní péče je také přiznána jak osobám s fyzickým neboli tělesným postižením, které spočívá například v nehybnosti končetin, tak i osobám mentálně postiženým, například v podobě mentální retardace nebo duševní poruchy. Smyslovým poškozením je pak například poškození zrakového nebo sluchového smyslu. Pro přiznání postavení zvlášť zranitelné oběti musí fyzické, psychické postižení nebo smyslové poškození oběti bránit jejímu plnému uplatnění ve společnosti, čímž je tato osoba v znevýhodněné pozici oproti většinové společnosti. O přiznání statusu zvlášť zranitelné oběti z důvodu § 2 odst. 3 písm. b) zákona o obětech trestných činů je vždy rozhodováno individuálně.¹⁰¹

Dle § 2 odst. 4 písm. c) ZOTČ je zvlášť zranitelnou obětí oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 TZ) a s účinností novely, jež byla provedena zákonem č. 56/2017 Sb. od 1. 4. 2017, jsou zvlášť zranitelnou obětí i oběti trestného činu teroristického útoku (§ 311 TZ). Tyto oběti vyžadují specifický přístup a musí jim být poskytována speciální péče při uplatňování jejich práv. Status zvláštní zranitelnosti mají automaticky ex lege.¹⁰²

¹⁰⁰ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 19.

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 36-37.

¹⁰² DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 20.

Naopak u zvlášť zranitelných obětí dle § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ se posuzuje zvláštní zranitelnost individuálně, tedy každá oběť trestného činu do této kategorie spadající není ex lege zvlášť zranitelnou obětí.¹⁰³

První podmínkou pro přiznání statusu zvlášť zranitelné oběti dle § 2 odst. 4 písm. d) ZOTČ je, že se musí jednat o oběť některého z taxativně uvedených trestných činů, které jsou vymezeny nikoli konkrétní normou, ale druhově. Tyto trestné činy dělíme do pěti skupin:

1. trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které jsou upraveny v hlavě třetí zvláštní části trestního zákoníku, jde například o trestný čin znásilnění (§185 trestního zákoníku), trestný čin sexuálního nátlaku (§186 trestního zákoníku) nebo trestný čin pohlavního zneužití (§ 187 trestního zákoníku) a dále pak do této skupiny řadíme i trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), jehož úprava je obsažena v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákoníku, která vymezuje trestné činy proti rodině a dětem
2. trestné činy, které pachatel spáchal s použitím násilí nebo pohrůžky násilím (nejčastěji se jedná o trestné činy proti životu a zdraví nebo trestné činy proti svobodě)
3. trestné činy, které pachatel spáchal za použití nátlaku, a to především psychického nátlaku, jde zejména o trestný čin týrání osoby ve společném obydlí (§199 trestního zákoníku) nebo trestný čin nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku)
4. trestné činy, které pachatel spáchal pro příslušnost oběti k určitému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob. Nazýváme je též jako trestné činy páchané z nenávisti neboli *hate crimes*, nejčastějším takovým trestným činem je trestný čin hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku)
5. trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterou je dle § 129 trestního zákoníku společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.

Druhou podmínkou jsou osobní poměry oběti, které spočívají ve zvýšeném nebezpečí vzniku druhotné újmy. Tyto okolnosti zákon vyjmenovává demonstrativně, řadí mezi ně například věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou

¹⁰³ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 33.

vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se oběť nachází anebo její vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Obě podmínky musí být splněny kumulativně.¹⁰⁴

Zvlášť zranitelným obětem hrozí vyšší míra sekundární viktimizace. Z toho důvodu disponují speciálními právy, která je chrání před druhotnou újmou. Je proto důležité, aby orgány činné v trestním řízení rozhodující o statusu zvlášť zranitelné oběti rozhodovaly mimořádně pečlivě a zabývaly se všemi hledisky, která mohou vést k závěru, že se jedná o zvlášť zranitelnou oběť. V praxi tak může dojít k situaci, kdy oběti není přiznán status zvláštní zranitelnosti, i když pro něj splňuje podmínky. Nezisková organizace In Iustitia zaměřující se na pomoc obětem trestných činů páchaných z nenávisti upozorňuje, že k takovýmto případům dochází. V tomto případě by bylo vhodné pozměnit zákon o obětech ve prospěch obětí. I přesto, že novela zákona z roku 2017 zakotvila presumpci zvláštní zranitelnosti, do zákona by mělo být ještě vloženo ustanovení, které by oběti umožňovalo podat proti nepřiznání statusu zvláštní zranitelnosti opravný prostředek, který by měl odkladný účinek.¹⁰⁵

3.3 Poškozený

Tento termín trestního práva procesního je upraven v § 43 trestního řádu. V § 43 odst. 1, který obsahuje legální pozitivní definici poškozeného, je stanoveno, že se jedná o „osobu, které trestným činem bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“.

Trestní řád následně tento pojem vymezuje i negativně, a to v § 43 odst. 2, kde je stanoveno, že „za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“.

Poškozený jakožto subjekt trestního řízení je činitel, který má vliv na průběh trestního řízení a tento vliv vykonává svým vlastním jménem. Zároveň je dle § 12 odst. 6 TŘ stranou trestního řízení a z povahy věci stojí na straně obžaloby. Jeho zájmy jsou do jisté míry stejné jako

¹⁰⁴ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 21-25.

¹⁰⁵ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>, s. 5-14.

zájmy státního zástupce. V pozici poškozeného vystupuje často osoba, která má v téže věci postavení svědka. Poškozeným však z povahy věci nemůže být obviněný nebo spoluobviněný.¹⁰⁶

Postavení poškozeného jakožto strany trestního řízení je zdůrazněno v základní zásadě trestního řízení, dle níž orgány činné v trestním řízení mají povinnost v každém období řízení poučit poškozeného vhodným způsobem a srozumitelně o jeho právech a umožnit mu uplatnění těchto práv, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků. Trestní řízení musí být vedeno s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.¹⁰⁷

Všechny strany trestního řízení, tedy i poškozený, mají speciální zákonná procesní práva, která uplatňují v řízení před soudem. Mezi ně patří právo vystupovat vlastním jménem v řízení před soudem a právo aktivně se ho účastnit neboli právo slyšet a být slyšen. Také mohou uplatňovat v rámci řízení před soudem své procesní návrhy a vyjadřovat se k prováděným úkonům, které jsou základem pro vydání rozhodnutí ve věci samé. V neposlední řadě mají právo podávat opravné prostředky.¹⁰⁸

Poškozený, který má v řízení taktéž pozici svědka a kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, může žádat o poskytnutí informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném, zejména o jeho propuštění nebo uprchnutí z vazby, z výkonu trestu odnětí svobody nebo ze zabezpečovací detence, o změně formy ochranného léčení z ústavního na ambulantní nebo změně zabezpečovací detence na ochranné léčení.¹⁰⁹

Orgány činné v trestním řízení mají povinnost poškozeného dle § 46 TŘ poučit o jeho právech a poskytnout mu možnost uplatnění těchto práv. Pokud se jedná o poškozeného, který je zároveň obětí trestného činu dle zákona o obětech trestných činů, jsou orgány činné v trestním řízení povinny jej poučit též o právech, která mu jakožto oběti přiznává tento zákon. Musí mu též poskytnout možnost k uplatnění těchto práv.¹¹⁰

Poškozené dělí trestní řád do dvou skupin. První skupinu tvoří poškození, kteří mohou žádat náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení. Druhou skupinou jsou poškození, kteří toto oprávnění nemají.¹¹¹

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 185, 265.

¹⁰⁷ § 2 odst. 15 trestního řádu

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 187.

¹⁰⁹ § 103a trestního řádu

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 266.

¹¹¹ Tamtéž, s. 260.

Poškozený, kterého řadíme do první skupiny poškozených, může žádat, aby soud obžalovanému v odsuzujícím rozsudku uložil povinnost nahradit majetkovou škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeného získal trestným činem. Takový návrh musí učinit nejpozději v hlavním líčení, a to před zahájením dokazování, tedy než započne výslech obžalovaného, nebo v případě, že rozhoduje samosoudce, před vydáním trestního příkazu. Poškozenému však nic nebrání v uplatnění tohoto návrhu již v přípravném řízení. Uplatněním návrhu se poškozený stává subjektem tzv. adhezního řízení, které je součástí trestního řízení. V rámci adhezního řízení je projednáván nárok poškozeného na náhradu škody.¹¹²

Pokud soud zproští obžalovaného obžaloby, nemůže nárok poškozeného zamítnout, a proto odkáže poškozeného s jeho nárokem vždy na řízení ve věcech občanskoprávních nebo popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Jestliže však soud v odsuzujícím rozsudku uzná obžalovaného vinným, přizná poškozenému nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení vůči obžalovanému, pokud nárok a jeho výše jsou výsledky trestního řízení odůvodněny. Soud ale může naopak odkázat poškozeného s celým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, pokud neexistuje dostatečný podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení, nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provést další dokazování, které přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by trestní stíhání protáhlo. Ve třetím případě pak soud přizná nárok, který poškozený uplatnil jen zčásti a ve zbytku odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení nebo jiné řízení před příslušným orgánem.¹¹³

Trestní řád v § 163 upravuje důležitý institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním, který byl do našeho právního řádu zakotven novelou trestního řádu z roku 1990 a který je výjimkou ze zásady oficiality jakožto základní zásady trestního řízení.¹¹⁴

Tento institut spočívá v nemožnosti zahájit trestní stíhání anebo v již zahájeném trestním stíhání pokračovat bez souhlasu poškozeného, a to v případě, že došlo ke spáchání trestného činu vyjmenovaného v § 163 odst. 1 trestního řádu jako je například ublížení na zdraví nebo neposkytnutí pomoci a trestní stíhání za některý z těchto trestných činů by bylo vedeno proti

¹¹² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 270-271.

¹¹³ § 229 trestního řádu

¹¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 263.

pachatelí, který je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem. Pokud je poškozených několik, postačí pro zahájení trestního stíhání souhlas pouze jednoho z nich.

Souhlas poškozeného s trestním stíháním však není třeba, pokud spáchaným trestným činem vyjmenovaným v § 163 odst. 1 TR byla způsobena smrt nebo pokud poškozený není schopen dát souhlas s trestním stíháním pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byla jeho svéprávnost omezena. Souhlas poškozeného není třeba ani v případě, že je poškozeným osoba mladší patnácti let nebo pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.¹¹⁵

3.4 Rozdíl mezi pojmy oběť a poškozený

Mezi pojmy oběť trestného činu a poškozený není ostrá hranice. Pokud zmiňujeme poškozeného, mluvíme o něm zejména jako o subjektu a straně trestního řízení se všemi procesními právy, která mu podle trestního řádu náleží. Pojem oběť pak zdůrazňuje, že daná fyzická osoba v důsledku spáchaného činu utrpěla újmu, a proto jsou této osobě přiznána speciální práva, která garantují, že s ní bude v průběhu řízení zacházeno citlivě, a to i s ohledem na její újmu.¹¹⁶

Oběť v trestním řízení má zpravidla postavení poškozeného. Z předchozích znaků obou těchto pojmů však vyplývá, že oběť trestného činu je chápána více jako subjekt zvláštní péče, které má být ze strany státu poskytnuta ochrana. Naopak poškozený je typickou stranou trestního řízení.¹¹⁷

Definice poškozeného, jakožto termínu procesního, je obsažena v trestním řádu, základním zákonném předpisu v oblasti trestního práva procesního. Naopak definice oběti je zakotvena v zákoně o obětech trestných činů. Zatímco poškozeným v trestním řízení může být jak fyzická, tak i právnická osoba, pojem oběti je v tomto ohledu užší. Obětí trestného činu může být pouze fyzická osoba, neboť právnická osoba, jakožto právní fikce, není způsobilá vnímat důsledky trestného činu v podobě citových útrap.¹¹⁸

¹¹⁵ § 163a trestního řádu

¹¹⁶ GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 13.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 17.

¹¹⁸ GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 12.

Na druhou stranu je oběť vnímána jako širší pojem než poškozený v tom slova smyslu, že za oběť lze považovat i pozůstalé po primární oběti, která v důsledku spáchaného trestného činu zemřela.¹¹⁹

Další rozdíl spočívá v právním nástupci, zatímco v případě poškozeného, například z důvodu postoupení pohledávky, je dle trestního řádu poškozeným i právní nástupce, oběť naopak jakožto subjekt zvláštní péče nemůže postoupit svá práva právním jednáním na jiného.¹²⁰

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 26.

¹²⁰ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 14.

4. Práva obětí

Přijetím zákona č. 45/2013 Sb. došlo ke značnému rozšíření rozsahu práv obětí. Ty jsou v tomto zákoně upraveny podrobně v jeho první části. Jedná se o šest základních práv, která mají pro oběť a její psychický stav zásadní význam a která mimo jiné zakotvují instituty důvěrníka a prohlášení oběti o dopadu trestného činu. Povinností orgánů činných v trestním řízení je informovat oběti o těchto právech a umožnit jim jejich uplatňování.¹²¹

4.1 Právo na poskytnutí odborné pomoci

Oběť se poté, co na ní pachatel spáchá trestný čin, nachází v tíživé situaci. Tento stav na ni může doléhat nejen v podobě psychických, ale i ekonomických obtíží. Často proto potřebuje odbornou pomoc. Je rozlišováno pět základních typů odborné pomoci. Jedná se o psychologické poradenství, sociální poradenství a právní pomoc poskytovanou advokáty dle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. V neposlední řadě je pomoc poskytována obětem také v podobě právních informací anebo restorativních programů, a to dle zákona č. 45/2013 Sb. Všechny druhy pomoci mohou být poskytovány v průběhu trestního řízení, ale i před jeho zahájením nebo po jeho skončení. Platí, že odborná pomoc má být poskytována po dobu, dokud to vyžaduje její účel.¹²² Pokud je obětí zvláště zranitelná oběť, má právo na základě žádosti na poskytnutí odborné pomoci zcela zdarma.¹²³ Níže se právu na poskytnutí odborné pomoci včetně registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který byl zřízen zákonem o obětech trestných činů, věnuje pátá kapitola.

4.2 Právo na informace

Právo oběti na poskytnutí informací vyplývá ze základní zásady upravené v § 3 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., která spočívá v povinnosti Policie ČR a orgánů činných v trestním řízení informovat oběti o jejich právech. Právo na informace je jedno z nejvýznamnějších práv oběti, proto se mu zákon o obětech trestných činů věnuje poměrně podrobně. Hlavním smyslem tohoto práva je zprostředkovat oběti informace, na jejichž základě může v rámci trestního řízení uplatnit svá práva včetně nároku na náhradu škody. Informační povinnost je uložena nejen Policii ČR, jakožto policejnímu orgánu, ale i státnímu zástupci a poskytovatelům služeb zapsaných v registru poskytovatelů pomoci. V souvislosti s podáním vysvětlení má informační povinnost obecní

¹²¹ § 3 odst. 4 zákona o obětech trestných činů

¹²² JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 27-28.

¹²³ § 5 odst. 1 zákona o obětech trestných činů

policie, Vojenská policie, Vězeňská služba a celní úřady. Dále tato povinnost náleží i zdravotnickým zařízením. Ze zkušeností běžné praxe bylo zjištěno, že informační povinnost není realizována tak, jak je upravena v zákoně. Často policejní orgán pouze předloží oběti rozsáhlé poučení, kterému oběť bez právního vzdělání není schopna porozumět, a tak je taková situace pro oběť ještě více vysilující.¹²⁴

Oběť má dle § 7 ZOTČ právo jen na ty informace, které se týkají věci, v níž se stala obětí trestného činu. V případě, že je vedeno společné řízení pro více deliktů spáchaných jedním pachatelem, má oběť právo na poskytnutí informací týkajících se věci, v níž se stala obětí trestného činu.¹²⁵

V okamžiku, kdy se Policie ČR poprvé setká s obětí, má povinnost ji i bez žádosti informovat, kde může podat trestní oznámení a eventuálně i stížnost v případě, že by došlo k porušení některého z práv obětí upravených zákonem č. 45/2013 Sb. Také ji informuje, jaká další práva dle tohoto zákona má, a na které subjekty poskytující odbornou pomoc se může obrátit.¹²⁶

Subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci předávají obětem informace o jimi poskytovaných službách a dále o právech, kterými oběti dle zákona o obětech a trestního řádu disponují. V neposlední řadě jim též poskytují informace o vývoji trestního řízení a postavení svědka jakožto poškozeného v něm.¹²⁷

Zákonnou informační povinnost mají i jiné orgány veřejné moci. Pokud první kontakt s obětí navázala Vojenská policie, Vězeňská služba nebo celní úřad, srozumitelným způsobem informuje oběť o tom, u jakého orgánu může podat trestní oznámení a jaký subjekt má požádat o poskytnutí odborné pomoci. V případě, že se oběť v důsledku spáchaného deliktu ocitla ve zdravotnickém zařízení a tento ústav je jejím prvním kontaktem, musí jí být sděleno, na jaké subjekty poskytující odbornou pomoc se může obrátit a na její žádost jí též zdravotnické zařízení poskytne informace o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z ochranného léčení nebo o změně ochranného léčení odsouzeného z ústavního na ambulantní.¹²⁸

¹²⁴ KALIBOVÁ, Klára a HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, 23(1), 9-16. ISSN 1210-6410.

¹²⁵ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 55.

¹²⁶ Tamtéž, s. 62-63.

¹²⁷ Tamtéž, s. 76.

¹²⁸ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 100-104.

4.3 Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím

V § 14 ZOTČ jsou zmíněna práva oběti na ochranu před hrozícím nebezpečím dle jiných právních předpisů jako je zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii nebo zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Nová práva tedy zákon o obětech trestných činů nezakotvuje, pouze odkazuje na práva již upravená v jiných zákonech. Dle těchto právních předpisů nejen policisté, strážníci obecní policie, příslušníci Vězeňské služby, ale také celníci a vojenští policisté mají povinnost v případě, že by došlo k ohrožení oběti, provést úkon nebo přijmout jiné opatření za účelem zajištění bezpečí oběti. V případě policistů se takovými opatřeními rozumí například zajištění osoby, připoutání nebo použití donucovacích prostředků.¹²⁹ Pokud oběti nebo její osobě blízké hrozí újma na zdraví nebo jiné závažné nebezpečí, poskytne jí Policie ČR krátkodobou ochranu, která může mít podobu tělesné ochrany, kdy se oběť pohybuje pouze v přítomnosti policisty. Dále může být tato ochrana poskytnuta v podobě prozatímní změny pobytu nebo jsou do bytu oběti nainstalována zabezpečovací opatření a ve spolupráci s obětí je v rámci prevence vytvořen bezpečnostní plán. Dle míry hrozícího nebezpečí mohou být v bezprostředním okolí obydlí nasazeny i hlídky Policie ČR.¹³⁰

Dalším opatřením, kterým Policie ČR disponuje, je vykázaní osoby ze společného obydlí. K tomuto faktickému úkonu Policie ČR přistoupí, pokud dojde k násilnému jednání. V takovém případě osobu, která použila násilí, vypoví na dobu deseti dnů z bytu nebo domu a jeho bezprostředního okolí, které společně obývá s ohroženou osobou.¹³¹

Významným institutem je i předběžné opatření, které soud vydá na návrh oběti v případě, že se cítí být vážně ohrožena. Tento návrh může oběť podat dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních u místně příslušného soudu dle svého bydliště, a to i v případě, že nedošlo k vykázaní. Pokud soud dospěje k závěru, že podaný návrh je důvodný, vydá předběžné opatření na dobu jednoho měsíce. Rozhodnutí soudu musí být vykonáno ve lhůtě 48 hodin tak, aby byla oběti poskytnuta ochrana co nejdříve. Zároveň rozhodující soud může násilnému útočníkovi uložit povinnost opustit společně obývané obydlí a jeho bezprostřední okolí,

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 97-98.

¹³⁰ KALIBOVÁ, Klára a HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, 23(1), 9-16. ISSN 1210-6410.

¹³¹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 98-99.

nevstupovat do něj, nesetkávat se s obětí a zdržet se navazování kontaktu s ní a vyhnout se i sledování a obtěžování oběti.¹³²

Na základě novely s účinností k 1. 8. 2013 je v trestním řádu upravena možnost uložení předběžných opatření v podobě taxativně vymezených povinností i v trestním řízení. Trestní soud může obviněnému uložit například zákaz styku s poškozeným a osobami jemu blízkými anebo svědky, zákaz vstupu do společného obydlí a jeho bezprostředního okolí nebo také zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě. Jde o nejvíce využívaná předběžná opatření. Soud předběžné opatření obviněnému uloží pouze v případě, že je zde důvodná obava, že svou trestnou činnost bude opakovat nebo započatý trestný čin dokoná nebo, pokud trestný čin připravoval či jím hrozil, že jej vykoná.¹³³

Dle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením lze svědkovi a dalším osobám, kterým v souvislosti s trestním řízením hrozí zřejmě újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, poskytnout zvláštní ochranu, kterou zajišťuje Policie ČR a Vězeňská služba ČR.¹³⁴ Osoba, jíž je zvláštní ochrana poskytována, musí dodržovat pokyny příslušníků, kteří ochranu vykonávají. Často to pro chráněnou osobu znamená i změny v osobním životě jako je změna práce nebo přerušování osobního kontaktu s přáteli, neboť součástí zvláštní ochrany je kromě osobní ochrany i změna pobytu a utajení totožnosti chráněné osoby a její rodiny.¹³⁵

Za podmínek stanovených trestním řádem je možné utajení totožnosti i podoby oběti, která v trestním řízení vystupuje v pozici svědka. Pokud svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné porušení základních práv a ochranu svědka nelze zabezpečit jiným způsobem, pak je možné přikročit k utajení totožnosti i podoby.¹³⁶ V praxi to znamená, že údaje o svědkovi eviduje soud odděleně od trestního spisu. Přístup k nim mají pouze orgány činné v trestním řízení, což brání ve vyvíjení tlaku na svědka v podobě zavražďování.¹³⁷

¹³² DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 141-142.

¹³³ Tamtéž, s. 147-148.

¹³⁴ § 1 odst. 1 zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

¹³⁵ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 144-145.

¹³⁶ § 55 odst. 2 trestního řádu

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 100-101.

Novým institutem zavedeným do našeho právního řádu s účinností k 1. 5. 2015 je evropský ochranný příkaz. Jeho hlavním účelem je zajištění ochrany oběti nejen ve státě, kde byl ochranný příkaz vydán, ale i v jakémkoli členském státě EU. Předpokladem pro vydání příkazu, o němž rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu se chráněná osoba zdržuje, je fakt, že členský stát EU, v němž byl delikt spáchán, uložil ohrožující osobě ochranným příkazem v trestním řízení jeden nebo dokonce více zákazů anebo omezení, a to s cílem zajistit bezpečnost chráněné osoby.¹³⁸

4.4 Právo na ochranu soukromí

V ZOTČ je zakotven zákaz zveřejňování informací, které by mohly vést ke zjištění totožnosti oběti. Tento zákaz je podrobněji upraven v trestním řádu. Jedná se o ochranu osobních údajů oběti před zveřejněním v uskutečňujícím se trestním procesu. Dle trestního řádu mají orgány činné v trestním řízení povinnost nezveřejňovat v přípravném řízení o osobách zúčastněných na řízení údaje, které dávají možnost zjištění totožnosti poškozeného a svědka.¹³⁹

Hlavním cílem práva na ochranu soukromí je ochrana oběti před sekundární viktimizací, ke které by mohlo dojít nejen netaktním jednáním orgánů činných v trestním řízení, ale i bezohledným přístupem médií k oběti. Pokud se stala obětí osoba mladší osmnácti let nebo se jedná o oběť některého z trestných činů, jež jsou taxativně vymezeny v § 8b odst. 2 TŘ, nesmí nikdo zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti poškozeného a dále je zakázáno též publikování obrazových a zvukových či jiných záznamů o průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání, které by mohly vést k odtajnění totožnosti poškozeného. Vynesený pravomocný rozsudek může být uveřejněn v médiích pouze bez uvedení jména, příjmení a bydliště takového poškozeného.¹⁴⁰

Součástí práva na ochranu soukromí je i právo oběti požadovat, aby se s údaji o jejím bydlišti, doručovací adrese, místě výkonu své práce a dále s informacemi o osobních, rodinných a majetkových poměrech, jakož i s údaji o jejím zástupci mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby. Toto právo obětem zajišťuje ochranu jejich osobních údajů před osobami majícími právo nahlížet do spisu. Žádost v jakékoli formě může být podána nejen obětí samotnou, ale i jejím zmocněncem, zákonným zástupcem,

¹³⁸ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 150-151.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 101-102.

¹⁴⁰ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 152-155.

opatrovníkem nebo důvěrníkem. V rámci ochrany osobních údajů rozlišujeme dvě výjimky. První z nich nastane v případě, kdy potřebné údaje musí být zpřístupněny pro dosažení účelu trestního řízení a druhá v případě nutnosti uplatnění práva na obhajobu obviněného.¹⁴¹

4.5 Právo na ochranu před druhotnou újmou

V zákoně o obětech trestných činů jsou zakotveny základní zásady jednání orgánů činných v trestním řízení k oběti a jejich povinnost respektovat její osobnost. Úcta k osobnosti oběti je předpokladem ochrany před druhotnou újmou, která může být necitlivým přístupem Policie ČR, zdravotnických zařízení, ale například i prostřednictvím médií oběti způsobena.¹⁴²

4.5.1 Zabránění kontaktu oběti s osobou pachatele

Oběť a stejně tak i osoba jí blízká má právo požádat, aby byla učiněna u všech úkonů, kterých se v rámci trestního procesu účastní, potřebná opatření, jež zabrání kontaktu oběti nebo osoby jí blízké s osobou označenou obětí za pachatele, osobou podezřelou nebo osobou proti níž se vede trestní řízení. O zabránění kontaktu může oběť a osoba jí blízká žádat i ústně kdykoli nejen během trestního řízení, ale i před samotným zahájením procesu. V případě, že se jedná o zvlášť zranitelnou oběť, mají orgány povinnost této žádosti vyhovět. Takovou žádost je možné odepřít jen v případě, že zabránění kontaktu vylučuje povaha prováděného úkonu.¹⁴³

Hlavním účelem zabránění kontaktu oběti s osobou pachatele je zamezení možnosti vzniku druhotné újmy nebo reviktimizaci, ke které by v důsledku navázání kontaktu s pachatelem mohlo dojít.¹⁴⁴ Kontaktem se v tomto případě chápe bezprostřední styk pachatele s obětí, nikoli například kontakt prostřednictvím videokonferenčního zařízení, který představuje spojení na dálku.¹⁴⁵

V případě výslechu oběti je zabránění kontaktu realizováno výsledkem prostřednictvím videokonferenčního zařízení nebo výsledkem bez přítomnosti obviněného. V rámci studentských praxí, které jsem absolvovala, jsem měla možnost setkat se s vybavením pro videokonferenční výslech v řízení před soudem. Nedostatek vidím v rozdílnosti kvality zařízení, která jsou dostupná. Zatímco v Justičním areálu Na Míčovkách je používána zcela nová technologie, pobočka

¹⁴¹ GRIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 129-131.

¹⁴² VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 45.

¹⁴³ § 17 odst. 1 a 2 zákona o obětech trestných činů

¹⁴⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 106.

¹⁴⁵ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 161.

krajského soudu v Táboře disponuje zařízením, které již rozhodně není současné. Postupně však dochází k výměně zastaralých zařízení za nová. V přípravném řízení lze využít jako prostředek pro zabránění kontaktu předvolání oběti k jinému datu než je naplánováno předvolání osoby podezřelé z trestného činu.¹⁴⁶

4.5.2 Výslech oběti

Projevem základní zásady šetrného přístupu orgánů činných v trestním řízení je při výslechu oběti zákaz pokládání otázek směřujících do intimní oblasti. Účelem tohoto omezení je předejít možné druhotné újmě, která by položením příliš osobních otázek mohla být způsobena.¹⁴⁷ Intimní oblastí se rozumí integrita jednotlivce, a to zejména jeho sexualita.¹⁴⁸ Otázky týkající se této oblasti lze oběti pokládat jen v případě, že je to nezbytné pro objasnění skutečností, které jsou důležité pro trestní řízení, a to šetrným a zcela vyčerpávajícím způsobem po obsahové stránce, aby se zamezilo opakování výslechu, který by znovu zvýšil riziko sekundární viktimizace. V případě pokládání intimních otázek oběti je třeba klást důraz i na její věk, osobní zkušenosti a zdravotní stav. Proti otázce směřující do sféry jednotlivce může oběť podat námitku, která se poznamená do protokolu o svědecké výpovědi a orgán, který oběť vyslychal, má povinnost o důvodnosti této námitky rozhodnout.¹⁴⁹

Oběť má v rámci přípravného řízení právo žádat, aby byla vyslechnuta ženou nebo mužem. Pokud se jedná o zvláště zranitelnou oběť, které obecně hrozí vyšší riziko sekundární viktimizace, její žádost může být zamítnuta pouze, pokud jejímu vyhovění brání důležité důvody. V praxi je často příčinou zamítnutí nepřítomnost osoby vybraného pohlaví u příslušného policejního orgánu. Takový důvod se musí poznamenat do protokolu o výslechu. Zvláště zranitelná oběť má i právo v případě, že je třeba její výslech tlumočit, žádat, aby byl přibrán znalec stejného nebo opačného pohlaví, a to nejen v přípravném řízení, ale i ve stadiu řízení před soudem.¹⁵⁰ Orgán činný v trestním řízení žádost zamítne, pokud nelze sehnat tlumočnicka vyžadovaného pohlaví, anebo se jedná o neodkladný úkon.¹⁵¹

¹⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 107.

¹⁴⁷ KOZÁK, Vítězslav. K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2015, 14(2), 43-46. ISSN 1213-5313.

¹⁴⁸ DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 165.

¹⁴⁹ § 18 odst. 1 a 2 zákona o obětech trestných činů

¹⁵⁰ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 138-139.

¹⁵¹ § 19 zákona o obětech trestných činů

Zvlášť zranitelné oběti je z důvodu její citlivosti nutné poskytnout během jejího výslechu speciální ochranu, a to zejména s ohledem na okolnosti, kvůli nimž je zvlášť zranitelnou. Pokud je to v přípravném řízení možné, vede výslech se zvlášť zranitelnou obětí osoba k tomu vyškolená a to způsobem, aby se výslech nemusel později opakovat. V případě, že je obětí dítě, vede výslech vždy vyškolená osoba s výjimkou neodkladného úkonu nebo nedostatku vyškolených osob. V oblasti této úpravy směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU implementovaná do zákona o obětech upravuje povinné proškolení především příslušníků policie, soudců, státních zástupců a advokátů, kteří jednají s oběťmi. Cílem je poskytnout těmto osobám dostatečné znalosti tak, aby mohly vést výslech šetrným a citlivým způsobem ve vztahu k obětem.¹⁵²

Pokud si zvlášť zranitelná oběť nepřeje přímý zrakový kontakt s pachatelem, provedou se potřebné kroky, aby k takovému vizuálnímu styku nedošlo. Využíváno je například videokonferenční zařízení nebo mobilní přenos hlasu oběti. Pokud se jedná o výslech oběti jakožto svědka ve stadiu řízení před soudem, může být její výslech proveden bez přítomnosti obžalovaného.¹⁵³

4.5.3 Institut důvěrníka

ZOTČ zakotvil institut důvěrníka, který je podstatnou součástí práva oběti na ochranu před druhotnou újmou. Oběť si může určit svého důvěrníka, který ji doprovází k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Důvěrník poskytuje oběti psychickou pomoc, zejména může zmírnit traumatizující důsledky výslechu.¹⁵⁴ Důvěrníkem může být zvolena pouze fyzická osoba, která je plně svéprávná a v daném trestním procesu nevystupuje jako obviněný, obhájce, svědek, znalec nebo tlumočník. Zároveň jej oběť může určit za svého zmocněnce.¹⁵⁵ Oběť si vybírá jako svého důvěrníka osobu, která je skutečně schopna jí poskytnout podporu, a proto se nejčastěji jedná o osobu blízkou, s níž ji pojí blízké nebo dokonce rodinné pouto.¹⁵⁶

¹⁵² DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-109-7, s. 174-176.

¹⁵³ Tamtéž, s. 177.

¹⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 29.

¹⁵⁵ § 21 zákona o obětech trestných činů

¹⁵⁶ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 146.

4.5.4 Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život

S *victim impact statement* neboli prohlášením oběti o dopadu trestného činu se lze setkat i v angloamerickém systému práva, odkud ho převzala naše právní úprava.¹⁵⁷ Oběť má dle § 22 ZOTČ právo v kterémkoli stadiu trestního procesu učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Prohlášení může mít písemnou i ústní podobu a lze ho učinit i opakovaně. Tento pojem trestního práva procesního umožňuje oběti být slyšena. Zakotvení institutu prohlášení oběti do našeho práva je důkazem většího zájmu, který se oběti ze strany legislativy v posledním období dostává. Oběť tak může subjektivně projevit své pocity, které zažívá v důsledku okolností činu. Dle Bílého kruhu bezpečí, který poskytuje pomoc obětem, je samotné vypracování prohlášení prostředkem sloužícím ke zmírnění traumat klienta.¹⁵⁸ Prohlášení by mělo částečně pomoci oběti vypořádat se s následky deliktu a na druhé straně má prohlášení i potenciál vzbudit v obžalovaném uvědomění si vlastního trestného jednání a jeho důsledků. Takové prohlášení je však důležité i pro soud, a to v okamžiku, kdy rozhoduje o druhu trestu a výměře a o přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích, kterou oběť v trestním řízení uplatnila.¹⁵⁹

Se zakotvením institutu prohlášení oběti do našeho právního řádu se začalo diskutovat o vypracování formuláře, který by stanovoval obsah takového prohlášení. Dle některých návrhů by formulář mohl být dostupný na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti. Dosud však ministerstvo nepodniklo kroky k jeho vytvoření, a tak u nás neexistuje žádné formální stanovení obsahu prohlášení na rozdíl od států, kde je prohlášení oběti již ustáleným pojmem a kde kompetenční ministerstvo nebo nevládní organizace zpřístupňují obětem formuláře určené k podání prohlášení oběti u soudu.¹⁶⁰

Obsah prohlášení oběti se zpravidla liší v závislosti na povaze a druhu spáchaného deliktu a také v tom, zda se jedná o oběť přímou nebo nepřímou.¹⁶¹ Protože není dána oficiální předloha prohlášení, oběti nacházející se často ve špatném psychickém rozpoložení si nevědí rady, jak prohlášení sepsat. Jednou z možností je obrátit se na Probační a mediační službu ČR. Během

¹⁵⁷ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 29.

¹⁵⁸ VEDRA, Vladimír. Prohlášení oběti o dopadu trestného činu. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, 27(4), 22-23. ISSN 1213-8282.

¹⁵⁹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 209.

¹⁶⁰ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 149.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 120.

přípravy podkladů pro psaní diplomové práce jsem navštívila středisko Probační a mediační služby v Táboře, odkud pocházím. V rámci diskuze s úředníky jsem se dozvěděla, že pro kontakt s oběťmi disponují interním manuálem, kterým se řídí. Přílohou tohoto manuálu je i předloha prohlášení oběti, kterou se mohou oběti při psaní inspirovat. V první řadě musí být v prohlášení uvedeno, kdo jej činí a jaké věci se týká. Oběť uvede jednacím číslem trestního spisu nebo jméno a příjmení podezřelého a z jakého trestného činu je podezřelý. Poté sdělí, že v rámci trestního řízení vystupuje jako poškozený a uvede datum, kdy činí prohlášení. Součástí předlohy Probační a mediační služby je vylíčení děje daného trestného činu, dále je ve vzoru poskytnuta rada, aby oběti vypsaly své zdravotní potíže po činu a v návaznosti na to i psychické dopady jako jsou noční můry, fobie nebo poruchy spánku. Případně je vhodné sdělit, jaký dopad měl spáchaný delikt i na rodinu oběti a v neposlední řadě je důležité uvést i finanční dopady, které může způsobit například nutná změna zaměstnání. Nakonec prohlášení je požadováno připojit podpis oběti.¹⁶² Přílohou takového prohlášení mohou být lékařské zprávy, obrázky či jiná umělecká vyjádření oběti o dopadu činu na její život.¹⁶³

I když jsou v západním světě obětem přístupné formuláře pro prohlášení oběti o dopadu trestného činu, nemyslím si, že neexistence takového dokumentu v naší právní úpravě je na škodu. Výhodou individuálního prohlášení je, že oběti mohou zcela osobitě vyjádřit své pocity. Důležité však je, aby obětem byla v případě, že si neví rady se sepsáním prohlášení, poskytnuta pomoc například právě prostřednictvím Probační a mediační služby ČR nebo neziskových organizací.

4.6 Právo na peněžitou pomoc

Úprava tohoto práva v zákoně o obětech byla převzata s určitými úpravami ze zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.¹⁶⁴ Oběť se poté, co na ní byl spáchán trestný čin, často nachází ve finančně tíživé situaci. V některých případech může přijít i o své zaměstnání.

Podstatou práva na peněžitou pomoc je poskytnutí jednorázové peněžité částky ze strany státu k překonání nedostatku, k němuž došlo v důsledku deliktu.¹⁶⁵ Aby poskytnutí bylo účelné, musí být uskutečněno co nejrychleji.

¹⁶² Manuál pro práci s oběťmi trestných činů, interní manuál Probační a mediační služby, 23.4. 2020.

¹⁶³ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8, s. 150.

¹⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 29.

¹⁶⁵ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 209.

Podmínkou pro poskytnutí peněžité pomoci je žádost oběti a existence ublížení na zdraví nebo těžké újmy na zdraví. Pokud není důvodná pochybnost, že se stal daný trestný čin, který oběti způsobil takovou újmu, je pomoc oběti poskytnuta. Žádost mohou podat také oběti některého z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti anebo dětské oběti trestného činu týrání svěřené osoby, kterým byla způsobena nemajetková újma. Stejně tak mohou požádat o peněžitou pomoc i pozůstalí po oběti, která v důsledku deliktu zemřela. V případě, že by oběť v témže trestním řízení vystupovala jako spoluobviněný, nebude jí pomoc poskytnuta. Peněžité pomoci nepřísluší ani oběti, která v rámci procesu neposkytla potřebnou součinnost, anebo pokud nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele, který je podmínkou pro zahájení nebo pokračování v trestním stíhání.¹⁶⁶

Žádost o poskytnutí peněžité pomoci je možné podat v subjektivní lhůtě dvou let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě, která jí byla trestným činem způsobena, nejpozději však v objektivní lhůtě pěti let od spáchání trestného činu, a to u Ministerstva spravedlnosti.¹⁶⁷ Oběť může žádat, aby jí byla poskytnuta paušální částka stanovená zákonem v rozmezí 10 000 až 200 000 Kč, nebo může podat žádost o poskytnutí peněžité pomoci dle prokázaných výdajů, které byly skutečně vynaloženy na léčení a v souvislosti se ztrátou příjmu. V rámci řízení o žádosti, které se řídí Správním řádem č. 500/2004 Sb., rozhodne ministerstvo nejdéle do tří měsíců od podání žádosti. Tato lhůta je obtížná zejména pro oběti žijící na hranici nebo pod hranicí chudoby, ale i oběti, které donedávna měly dostačující příjmy, ale jsou zatíženy hypotékou.¹⁶⁸

V praxi je však kritizována zdlouhavost řízení o poskytnutí peněžité pomoci. Nezisková organizace In Iustitia ve svém legislativním doporučení zohledňujícím návrh technické novely zákona o obětech uvedla, že se při práci s oběťmi nasetkala s jedinou žádostí, která by byla vyřízena ve stanovené tříměsíční lhůtě. Dle jejích zkušeností je řízení často přerušováno a ministerstvo od obětí vyžaduje další doplnění. Tato situace vyvolává v oběti další stres a peněžité pomoci se mívá účinkem, neboť jejím hlavním cílem je poskytnout ji, co nejrychleji. Další nedostatek spočívá v tom, že žadatel může proti pravomocnému rozhodnutí o nepřiznání peněžité pomoci podat pouze žalobu dle soudního řádu správního, ale nemůže podat řádný opravný prostředek. Rozhodnutí též nelze přezkoumat v přezkumném řízení. Z toho důvodu by bylo

¹⁶⁶ KOZÁK, Vítězslav. K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2015, 14(2), 43-46. ISSN 1213-5313.

¹⁶⁷ § 30 odst. 2 zákona o obětech trestných činů

¹⁶⁸ KALIBOVÁ, Klára a HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, 23(1), 9-16. ISSN 1210-6410.

vhodné do zákona o obětech zakotvit ustanovení ve prospěch obětí, které by jim umožňovalo uplatnit opravný prostředek dle správního řádu.¹⁶⁹

¹⁶⁹ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>, s. 39-42.

5. Způsoby pomoci

Oběť v důsledku trestného činu mnohdy trpí psychickými obtížemi a není schopna si v takto tíživé situaci sama pomoci, proto dle zákona o obětech trestných činů je poskytována subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem odborná pomoc, a to nejen psychologická, sociální a právní, ale i pomoc v podobě poskytování právních informací nebo prostřednictvím restorativních programů.

V současnosti rozlišujeme tři základní principy, které tvoří základ pomoci obětem trestných činů. První princip je založen na aktivní účasti oběti, která se účastní obnovy svých vlastních zdrojů za účelem překonání psychické krize. Jde o *empowerment neboli zmocňování oběti*. Typickým příkladem empowermentu je právní institut prohlášení oběti o dopadu trestního činu, kdy se oběť prostřednictvím učinění tohoto prohlášení vypořádává se svým psychickým stavem nastalým trestným činem. Oběť se v důsledku spáchaného trestného činu nachází v psychosociální krizi. Často také v rámci trestního řízení vystupuje jako poškozený a účastní se výslechnů a dalších procesních úkonů. Z jejího postavení jí vyplývá právo na právní pomoc a poskytnutí právních informací, ale někdy je zapotřebí oběti poskytnout i ochranu před nebezpečným pachatelem. Druhý princip pomoci obětem tak spočívá v poskytování těchto služeb oběti jakožto komplexní pomoci a jde tedy o *princip komplexní viktimologické intervence*. Třetím pilířem pomoci obětem je *princip reálného času*, který spočívá v poskytování vhodné pomoci obětem ve vhodný čas. Bylo dokázáno, že psychologická pomoc poskytovaná oběti brzo po činu, kdy oběť často řeší právní a ekonomické otázky, nemá takový účinek. Proto je třeba ptát se oběti, co ji aktuálně tíží a jaké má problémy. Tento postup je mimo jiné realizován v pozici případového manažera, kterým je sociální pracovník Bílého kruhu bezpečí. Ten koordinuje služby poskytované oběti a oběť se na něj může kdykoli obrátit jako na svého klíčového poradce.¹⁷⁰

5.1 Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Na základě § 48 odst. 1 zákona o obětech trestných činů byl zřízen registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který vede v elektronické podobě na svých webových stránkách www.justice.cz Ministerstvo spravedlnosti. Do něho ministerstvo zapisuje na základě žádosti subjekty psychologického a sociálního poradenství, které získaly oprávnění pro poskytování sociálního poradenství a služeb sociální prevence. V registru jsou zaznamenávány i subjekty, které získaly akreditaci pro službu poskytování právních informací nebo pro restorativní programy či pro obě tyto služby. Na žádost jsou do registru zapsáni i advokáti, kteří souhlasí s poskytováním

¹⁷⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Aktuální principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2018, 20(9), 1-7. ISSN 1212-866X.

právní pomoci obětem alespoň zčásti bezplatně. V neposlední řadě lze v registru vyhledat střediska Probační a mediační služby ČR.¹⁷¹

Registr je aktuálním seznamem poskytovatelů pomoci obětem trestných činů a jimi poskytovaných služeb v rámci územního uspořádání ČR. Představuje zdroj informací o poskytovaných službách nejen pro oběti, ale i všechny subjekty, které jsou povinny oběti informovat o subjektech pomoci.¹⁷²

Subjekty zapsané v registru poskytují v průběhu trestního řízení, ale i před a po skončení trestního procesu odbornou pomoc, a to v podobě psychologického poradenství, sociálního poradenství, právní pomoci a poskytování právních informací nebo restorativních programů. Odborná pomoc je poskytována do doby, dokud to vyžaduje její účel.¹⁷³

Zvlášť zranitelné oběti mají na základě žádosti právo na poskytnutí odborné bezplatné pomoci, a to bez zbytečného odkladu. Pokud existuje pochybnost, zda jsou nebo nejsou splněny podmínky pro poskytnutí bezplatné pomoci, platí presumpce zvláštní zranitelnosti a pomoc je tak nutně poskytnout. To však nebrání subjektům, které poskytují odbornou pomoc, aby ji poskytovaly bezplatně i jiným subjektům.¹⁷⁴

Bezplatně musí být odborná pomoc poskytnuta zvlášť zranitelné oběti s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy v případě, že spácháním tohoto činu nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek. Žádost o poskytnutí bezplatné pomoci musí podat sama oběť a musí být splněna podmínka skutečné potřeby pomoci. Není u ní vyžadována písemná forma.¹⁷⁵

Nedostatkem registru poskytovatelů pomoci je způsob jeho vyhledávání. Již první krok může být pro oběti zmatečný, neboť se v registru vyhledává podle soudních okresů, které nejsou seřazeny abecedně. Další nevýhoda registru je spatřována v tom, že u jednotlivých subjektů poskytujících pomoc není specifikováno, jakým typům obětí je tato pomoc poskytována. Oběti se tak zobrazí několik subjektů, ale ve výsledku řeší otázku, na jaký konkrétní se obrátit.¹⁷⁶ Celkově

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 208.

¹⁷² Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Ministerstvo spravedlnosti České republiky [online]. c2013-2020 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

¹⁷³ § 4 zákona o obětech trestných činů

¹⁷⁴ § 5 odst. 1 a 2 zákona o obětech trestných činů

¹⁷⁵ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 51.

¹⁷⁶ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha: In

mi přijde vyhledávání v registru nepřehledné a nejasné, což dle mého názoru může v obětech prohlubovat traumata trestným činem způsobená a bezútěšný pocit nevědomosti, na koho se obrátit pro pomoc.

5.2 Psychologická pomoc

Odbornou psychologickou pomocí se rozumí psychologická první pomoc, která je poskytována na místě činu bezprostředně po spáchání deliktu. Uskutečňují ji psychologové, ale i lékaři, policisté a záchranáři. Součástí profesionální psychologické pomoci je ale i následná péče, která spočívá v opětovných schůzkách psychologa s obětí v případě, že oběť posoudí jako ohroženou nebo zranitelnou osobu. Zájem o následnou péči může dát najevo i oběť samotná.¹⁷⁷

Stěžejním záměrem psychologické pomoci je poskytnout oběti oporu, která oběti pomůže vypořádat se s následky trestného činu, zejména s traumatem způsobeným deliktem. Nejčastějším nástrojem k dosažení tohoto záměru je služba krizové intervence. Ta je poskytována buď formou přímého styku s obětí, a to vyškolenými krizovými interventy, soukromými psychology nebo krizovými centry, anebo na dálku prostřednictvím linek důvěry či skrze elektronickou komunikaci na krizových chatech.¹⁷⁸

V současné době se v tomto oboru rozpoutala diskuze o tom, kdy je vhodné psychicky traumatizované oběti poskytnout psychologickou pomoc. Převládají názory, že oběti by tato pomoc měla být poskytnuta psychoterapeuty až v době, kdy se nachází ve fyzickém, sociálním a materiálním bezpečí.¹⁷⁹

5.3 Sociální pomoc

Hlavním úkolem sociální pomoci je podpořit oběť trestného činu při řešení jejích sociálních problémů tak, aby byla schopna se znovu začlenit do všedního života. Služby sociálního poradenství jsou pro oběti dostupné ve dvou formách, a to v základní a odborné.¹⁸⁰

IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>, s. 14-17.

¹⁷⁷ HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3, s. 109.

¹⁷⁸ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 46.

¹⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Aktuální principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2018, 20(9), 1-7. ISSN1212-866X.

¹⁸⁰ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 46.

Základní forma sociálního poradenství poskytuje obětem informace o druzích sociálních služeb, které jsou pro oběť dostupné. Oběť je také informována jaké prostředky může použít tak, aby v jejím případě nedošlo k vyloučení ze společnosti. Odborná forma sociálního poradenství poskytuje pomoc v souvislosti s uplatňováním práv oběti a zabezpečováním osobních záležitostí jako je pomoc s bydlením nebo s hledáním nové práce a podpora při obnově sociálních vztahů, které byly v důsledku spáchaného trestného činu poškozeny.¹⁸¹

5.4 Právní pomoc

Základním právem oběti je právo na informace a odbornou pomoc. Na základě tohoto práva je Policie ČR povinna informovat oběť o jejích právech. Ve většině případů je však oběti předložena rozsáhlá písemná podoba poučení oběti o jejích právech. Oběť, která povětšinou nemá právní vzdělání, není schopna většinu svých práv využít. Pro oběť je tak jedním z možných řešení obrátit se na advokáta, aby jí poskytl právní pomoc. Také může kontaktovat neziskovou organizaci, která oběti poskytne základní právní informace.¹⁸²

Poskytovat právní pomoc může kterýkoli advokát, který podá žádost Ministerstvu spravedlnosti a vysloví souhlas s poskytováním právní pomoci obětem trestných činů, a to alespoň v omezeném rozsahu bezplatně. Žádost musí kromě identifikačních údajů advokáta, tedy jména, příjmení a evidenčního čísla člena ČAK a identifikačního čísla osoby, obsahovat i prohlášení, že advokát souhlasí s poskytováním právní pomoci bezplatně zvláště zranitelným obětem s výjimkou oběti trestného činu zanedbání povinné výživy, pokud tímto činem nevzniklo nebezpečí nouze nebo trvale nepříznivý následek. Advokát v žádosti musí pro účely právní pomoci uvést i v jakém soudním obvodu působí. Dále vymezí okruh typů obětí, kterým bude své právní služby poskytovat. V neposlední řadě musí uvést den započetí poskytování právních služeb a jako přílohu připojit výpis ze seznamu advokátů, který vede ČAK. Tento výpis nesmí být starší více jak tři měsíce v okamžiku doručení žádosti advokáta Ministerstvu spravedlnosti. Na základě podané žádosti má ministerstvo posléze povinnost zapsat advokáta do registru.¹⁸³

Advokáti poskytují obětem veškerou pomoc v oblasti práva. Právní pomoc je legislativou rozlišována na poskytování právních informací a právní pomoc obětem. Někdy ale z hlediska

¹⁸¹ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimitizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 46.

¹⁸² Týden v justici: BLOG - Pomoc obětem trestných činů. *Česká televize* [online]. 2019 [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11129264015-tyden-v-justici/319281381900113/video/668329>

¹⁸³ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 206.

obsahového dochází ke stírání těchto pojmů. Součástí právní pomoci je však na rozdíl od poskytování právních informací i zastupování oběti v řízení před soudem. Další rozdíl spočívá v tom, že právní pomoc mohou poskytovat pouze advokáti. Naopak poskytovat právní informace oběti může osoba, která nemá vysokoškolské právní vzdělání, neboť podmínkou pro poskytování právních informací je garance této služby pouze jedinou osobou s právnickým vzděláním v rámci akreditovaného subjektu.¹⁸⁴

Jednou z hlavních povinností advokáta je závazek poskytovat právní pomoc bezplatně, a to v rozsahu uvedeném v žádosti, kterou advokát zaslal ministerstvu. O případ bezdůvodného neposkytnutí bezplatné právní pomoci se nejedná, pokud advokát odmítne poskytnout právní službu z důvodu naplnění kapacity. Advokát též může odmítnout poskytnout právní pomoc, pokud jsou zájmy oběti v rozporu se zájmy advokáta nebo pokud advokát již poskytl právní službu osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy oběti. V případě, že advokát bez uvedení důvodu odmítne poskytnout bezplatně právní pomoc oběti, rozhodne Ministerstvo spravedlnosti v součinnosti s ČAK o vyškrtnutí tohoto advokáta z registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Advokát však může být z registru vyškrtnut ministerstvem i na svou žádost, nebo na základě jeho žádosti může dojít ke změně údajů advokáta, jež jsou zapisovány do registru.¹⁸⁵

5.5 Restorativní programy

Programy restorativní justice jsou vedle psychologického, sociálního a právního poradenství další formou pomoci, jež je poskytována obětem. Koncept restorativní neboli obnovující justice vychází z názoru, že spáchaný trestný čin je konfliktem mezi konkrétním pachatelem a jeho obětí, nikoliv mezi pachatelem a státem. Hlavním cílem obou stran konfliktu je znovunavázání vazeb, které byly trestným činem narušeny. V případě restorativních programů se tedy vyžaduje iniciativa obou stran konfliktu. Pachatel přijme odpovědnost za způsobenou škodu a oběť na straně druhé by svým přístupem měla dopomoci ke znovuzачlenění pachatele do společnosti.¹⁸⁶

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který s účinností od 1. 1. 2001 zřídil Probační a mediační službu jakožto organizační složku státu, zároveň zakotvil základní principy restorativní justice, mezi něž patří mediace spočívající v mimosoudním zprostředkování, jehož

¹⁸⁴ JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1, s. 204.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 206-207.

¹⁸⁶ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 185-187.

hlavním cílem je vyřešení sporu mezi obviněným a poškozeným. K ní může dojít pouze se souhlasem obou stran. Průběh mediace vede mediátor, úředník Probační a mediační služby s akreditovaným výcvikem.¹⁸⁷

Mediace se odehrává za přítomnosti oběti a pachatele, kteří stojí na opačných stranách konfliktu. Povinně je také přítomen mediátor plnící funkci zprostředkovatele, který umožní oběma stranám vyjádřit své názory, potřeby a zájmy. Jedním z hlavních cílů mediace je dopomoci oběti pochopit, proč a za jakých okolností k trestnému činu došlo. Naopak obviněný se může oběti v rámci mediace omluvit za své jednání a napravit následky spáchaného trestného činu. Může dojít i k uzavření společné dohody o urovnání konfliktu a náhradě škody. Státní zástupce nebo soudce pak může použít tuto dohodu jako podklad pro své rozhodování. Případně mohou na základě dohody rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání anebo schválit narovnání.¹⁸⁸

Součástí restorativní justice jsou i rodinné skupinové konference, kdy se za účasti rodinných příslušníků oběti i pachatele probírá spáchaná trestná činnost. V případě, že byl trestný čin spáchán příslušníkem etnické skupiny nebo k jeho spáchání došlo v takové skupině, podílí se etnická komunita na rozhodování. Tento prvek restorativní justice označujeme jako společné rozhodování.¹⁸⁹

¹⁸⁷ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 47.

¹⁸⁸ *MEDIACE - možnost mimosoudního řešení konfliktu. Probační a mediační služba ČR [online]. IT STUDIO, c2002-2020 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/>*

¹⁸⁹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 49.

6. Neziskové organizace poskytující pomoc obětem trestných činů a kontakt Probační a mediační služby ČR s oběťmi

Neziskové organizace poskytují obětem trestných činů poradenskou pomoc v kterémkoli stadiu trestního řízení, a to i před zahájením trestního procesu. V západní Evropě začaly vznikat organizace zabývající se pomocí a podporou obětí již v 70. letech minulého století. V České republice však došlo k zásadní změně až po pádu komunistického režimu. Dodnes nejznámější nezisková organizace Bílý kruh bezpečí vznikla v roce 1991 jako občanské sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti.¹⁹⁰

V rámci nadnárodního prostředí vznikla v roce 1990 nezisková organizace Victim Support Europe, která sjednocuje 36 převážně nevládních národních a regionálních organizací, které sídlí v Evropě. Jejím hlavním cílem je dosáhnout stejného přístupu k obětem a jejich právům napříč evropskými státy.¹⁹¹

V současné době v České republice poskytují psychologickou pomoc a právní informace obětem státní a neziskové organizace. Jejich poradny poskytují pomoc buď všem obětem trestných činů, anebo se specializují na určitou skupinu obětí.¹⁹²

Mnoho neziskových organizací se zaměřuje na pomoc obětem domácího násilí, neboť tento trestný čin je v naší společnosti obecně častý kriminální jev, který má na oběti velmi negativní dlouhodobé důsledky. Ve většině případů jsou oběťmi domácího násilí ženy. Je však třeba nezapomínat na to, že obětí může být i muž. Domácí násilí může mít formu psychického nebo fyzického násilí. Oběť je mnohdy ekonomicky vázána na partnera a ten její závislost využívá k jejímu ovládnutí. Často si tak oběť nemůže dovolit kvalitní právní služby. Stojí tak v znevýhodněné pozici oproti agresorovi. Jednou z neziskových organizací nabízejících pomoc ženským obětem i po stránce právní, je organizace proFem o.p.s., která poskytuje obětem domácího násilí bezplatnou právní pomoc v rámci projektu AdvoCats For Women. Dále se proFem snaží působit na zákonodárce, aby došlo k posunu v oblasti legislativy zabývající se

¹⁹⁰ ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 47-48.

¹⁹¹ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8, s. 121.

¹⁹² ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5, s. 48.

domácím násilím. Jednou z dalších aktivit této organizace je vydávání nejen odborných publikací, ale i informačních letáků a brožur pro oběti trestných činů.¹⁹³

Osobně se mi líbí proFem brožura *Vaše právo!*, která obětem vysvětluje, co je domácí násilí z hlediska trestního práva. Mnohdy si totiž oběti domácího násilí nejsou jisty, zdali jednání agresora naplňuje znaky trestného činu, anebo o jaký konkrétní trestný čin se jedná. V případě fyzického násilí brožura radí obětem sbírat jakékoli důkazy a obrátit se neprodleně na praktického lékaře, který má povinnost sepsat lékařskou zprávu, v níž popíše důsledek fyzického napadení a označí osobu, která jej způsobilá.¹⁹⁴ Zdravotníci, kteří přijdou do styku s obětí, mají povinnost ji informovat o místech, kde je poskytována právní a psychologická pomoc a dále mají zabránit druhotné újmě.¹⁹⁵ V poslední části brožury oceňuji velmi praktický přehled kontaktů na intervenční centra v jednotlivých krajích a na neziskové organizace poskytující poradenskou pomoc. Za největší přínos této brožury považuji vzory některých podání a žádostí jako je podání trestního oznámení nebo návrh na předběžné opatření. Protože oběti trestného činu většinou nemají právní vzdělání, je pro ně složité sepsat i základní podání. Tyto přehledné vzory jim situaci při sepisování podání výrazně ulehčí.¹⁹⁶

Nezisková organizace Dětské krizové centrum je zaměřena na pomoc ohroženým dětem a dospívajícím, kteří jsou týráni, sexuálně zneužíváni nebo zanedbáváni. Na svých webových stránkách <https://www.ditekrize.cz/> nabízí pro děti nejen nonstop linku důvěry, ale i možnost kontaktovat pracovníky organizace prostřednictvím chatu nebo navštívit dětské krizové centrum na Praze 4.¹⁹⁷

Jinou neziskovou organizací specializující se jen na určitou skupinu obětí je ADRA, která poskytuje pomoc obětem při mimořádných událostech po celém světě. Tato mezinárodní nezisková organizace působí v České republice již od roku 1992 a prostřednictvím svých center poskytuje pomoc seniorům, dětem, ale i zdravotně postiženým. V případě živelných pohrom se

¹⁹³ JELÍNEK, Jiří a GRIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 140-145.

¹⁹⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012. ISBN 978-80-904564-0-2.

¹⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, 27(4), 3-8. ISSN 1213-8282.

¹⁹⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012. ISBN 978-80-904564-0-2.

¹⁹⁷ Pomáháme dětem. *Dětské krizové centrum* [online]. c2020 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.ditekrize.cz/pomahame-detem/>

ADRA aktivně zapojuje do koordinace pomoci, která má směřovat obyvatelům lokalit postižených těmito přírodními jevy.¹⁹⁸

6.1 Bílý kruh bezpečí

V brožuře neziskové organizace ProFem Vaše právo!, která je určena obětem zejména domácího násilí, je mimo jiné uveden i kontakt na Bílý kruh bezpečí (dále též BKB), který je nejznámější neziskovou organizací zaměřující se na pomoc obětem trestné činnosti. Ročně eviduje až dvanáct tisíc kontaktů s oběťmi.¹⁹⁹ Název této neziskové organizace je odvozen od názvu obdobné organizace sídlící v Německu. Bílá barva odkazuje na čistotu obětí a kruh vyjadřuje sounáležitost společnosti s oběťmi, která jim poskytuje potřebnou pomoc.²⁰⁰

Bílý kruh bezpečí poskytuje obětem potřebné právní informace, ale i psychologické a sociální poradenství. Tato nezisková organizace je postavena na, v Evropě jedinečném, dobrovolnickém modelu. Pomoc je obětem poskytována prostřednictvím poradců dobrovolníků v podobě právníků a psychologů nebo sociálních pracovníků²⁰¹, a to v poradnách, které najdeme po celé České republice. Centrála Bílého kruhu bezpečí sídlí v Praze. Pomoc je obětem poskytována též prostřednictvím nonstop telefonní linky.²⁰²

Při shromažďování materiálů pro diplomovou práci jsem se seznámila se čtvrtletním Zpravodajem Bílého kruhu bezpečí. Toto periodikum zveřejňuje zajímavé statistiky týkající se obětí přicházejících do poraden, ale také velmi výstižně pojednává o způsobech pomoci obětem, a je tak užitečnou literaturou i pro odborníky v oboru. Ze statistik zpravodaje vyplývá, že každý třetí klient, který navštívil jednu z poraden, má problém s domácím násilím. Problematika domácího násilí je již od vzniku Bílého kruhu bezpečí jedním z hlavních témat této neziskové organizace. Typickými oběťmi tohoto deliktu jsou ženy. V dnešní době však narůstají i počty mužských obětí. V první půli roku 2018 Bílý kruh bezpečí poskytl pomoc 166 mužům. Dalším trestným činem, se kterým se klienti v hojné míře svěřují, je znásilnění. Bílý kruh bezpečí během

¹⁹⁸ O nás. ADRA [online]. c2014 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.adra.cz/o-nas>

¹⁹⁹ Pomoc obětem. Bílý kruh bezpečí [online]. c2009 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/>

²⁰⁰ VITOUŠOVÁ, Petra. Rozhovor s prezidentkou Bílého kruhu bezpečí. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer, 2016, **14**(1), 5-8. ISSN 1214-3758.

²⁰¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, **27**(4), 4. ISSN 1213-8282.

²⁰² Poslání a činnost. *Bílý kruh bezpečí* [online]. c2009 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

první poloviny roku 2018 navázal kontakt s 279 oběťmi tohoto deliktu, pouze ve třetině případů bylo podáno trestní oznámení.²⁰³

V rozmezí mezi lety 1991 a 2017 poskytli kvalifikovaní dobrovolníci 2 261 porad obětem znásilnění. Přitom polovina příchozích obětí tento trestný čin neoznámila, což ukazuje na strach obětí z toho, jaké důsledky bude mít podání trestního oznámení. Některé oběti se bojí, že budou odsouzeny společností. Část obětí čin neoznámila z důvodu, že bylo znásilnění páčáno jako součást domácího násilí. Statistiky se začaly zlepšovat v posledních osmi letech, kdy Bílý kruh bezpečí spolupracuje v rámci pomoci zvláště zranitelným a traumatizovaným obětem s Policií ČR. Díky této kooperaci bylo za sledované období zaznamenáno 591 trestních oznámení. Neoznámených případů, které nezisková organizace eviduje, je tak už pouhých 20 procent. V souvislosti se znásilněním BKB upozorňuje, že společnost má nedostatečné povědomí o tom, jaké jednání je a jaké není trestným činem znásilnění. Převládá mínění, že znásilnění se odehrává mezi pachatelem a obětí, kteří se neznají a za použití surového útoku. Ve skutečnosti však platí, že znásilnění se může odehrát i v rámci rodiny. BKB podnikl v roce 2017 dotazníkový průzkum ve svých devíti poradnách. Zúčastnilo se ho 122 obětí znásilnění nebo pokusu o něj. Z případů, které díky dotazníku zaznamenal, v 62 procentech znásilnění spáchal, anebo se o něj pokusil, blízký muž, pouze v 28 procentech takových událostí byl útočníkem cizí muž. V 11 procentech případů pak znásilnění spáchal muž, se kterým se oběť seznámila krátce před činem. Ze statistiky Bílého kruhu bezpečí též vyplývá, že v případě znásilnění dochází u obětí k vyrovnání se s traumaty způsobenými deliktem za rozdílně dlouhá období. Více než polovina obětí navázala kontakt s poradnou do tří měsíců od činu, ale je zde i 18 procent obětí, které vyhledaly pomoc až rok a déle od spáchání deliktu.²⁰⁴

6.2 Probační a mediační služba ČR

Tato organizační složka státu, která byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, je tvořena psychology, právníky, ale též sociálními pracovníky.²⁰⁵ Jednou z jejích čtyř základních sfér působení, kromě probační, mediační činnosti a úkolů v řízeních proti dětem a mladistvým, je pomoc poškozeným a obětem trestných činů dle ZOTČ. Střediska Probační a mediační služby, která působí v sídlech okresních soudů, jsou dle zákona poskytovateli pomoci

²⁰³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, 27(4), 9. ISSN 1213-8282.

²⁰⁴ VITOUŠOVÁ, Petra. Oběti znásilnění v poradnách Bílého kruhu bezpečí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, 27(4), 14-15. ISSN 1213-8282.

²⁰⁵ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 187.

obětem.²⁰⁶ V rámci této činnosti udělují obětem potřebné právní informace, aby je posléze mohly využít v trestním řízení. Dále úředníci Probační a mediační služby poučují oběti o jejich právech a doporučují jim postupy v případě, že uplatní svůj nárok na náhradu škody nebo podají žádost o poskytnutí peněžité pomoci. Probační a mediační služba také poskytuje obětem součinnost při sepsání prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život. Úředník může při úkonech trestního procesu vystupovat v pozici důvěrníka, pokud si ho oběť zvolí. V takovém případě představuje pro oběť psychickou podporu.²⁰⁷ V rámci poskytování právních informací musí pracovníci přihlížet k věku, rozumové vyspělosti a fyzickému i psychickému stavu oběti a v závislosti na těchto aspektech poskytovat informace srozumitelně. Mezi důležitá práva, která obětem mají být zmíněna, patří právo být na základě žádosti vyslýchán osobou stejného nebo naopak jiného pohlaví, přičemž úředník Probační a mediační služby poskytne oběti pomoc při sepsání takovéto žádosti. Dále musí být oběť upozorněna na možnost poskytnutí krátkodobé ochrany nebo na možnost vykázaní agresora či vydání předběžného opatření, ať už v občanském nebo trestním řízení. Je informována i o právu na uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy. Pokud oběť chce svůj nárok uplatnit, směřuje ji pracovník k včasnému a řádnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení.²⁰⁸

Probační a mediační služba pro zpřehlednění informací, které obětem poskytuje, vydává a ve svých střediscích nabízí letáky, které informují oběti o jejich právech a o samotném trestním řízení. V rámci návštěvy střediska Probační a mediační služby v Táboře jsem měla možnost se s nimi seznámit. V samotném úvodu těchto informačních letáků je uvedeno, že činnost Probační a mediační služby je státem garantovaná bezplatná služba, což je pro mnohé oběti trpící finančním nedostatkem důležitý fakt. Dále jsou oběti seznámeny s jednotlivými fázemi a instituty trestního procesu.²⁰⁹

Probační a mediační služba při kontaktu s oběťmi používá interní manuál, kterým se úředníci řídí. Základními zásadami v případě spolupráce s obětí je důvěrnost, diskrétnost, respekt, zachování lidské důstojnosti oběti a také nestrannost. Pracovník musí chápat spáchaný delikt především jako čin, který působí újmu oběti, ale zasahuje i její bezprostřední okolí. Měl by se v první řadě ptát oběti na újmu, která jí byla způsobena a jaké jí vznikly v souvislosti s ní potřeby. Součástí jeho práce je rozeznat, zda oběť potřebuje odbornou psychologickou pomoc, což se může

²⁰⁶ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1, s. 278-279.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 285.

²⁰⁸ Manuál pro práci s oběťmi trestných činů, interní manuál Probační a mediační služby, 23.4.2020.

²⁰⁹ Leták o průběhu trestního řízení, informační leták Probační a mediační služby pro oběti trestných činů, 23.4.2020.

projevit expresivně vyjádřenými emocemi oběti. Pomoc psychologa je nutná v případě, že se objeví znaky posttraumatické stresové poruchy jako je ztráta pozitivních emocí nebo přecitlivělost. Psychologickou pomoc potřebuje nejen osamělá oběť, ale i oběť, které rodina a její okolí nevyjadřuje dostatečnou podporu.²¹⁰

²¹⁰ Manuál pro práci s oběťmi trestných činů, interní manuál Probační a mediační služby, 23.4.2020.

7. Návrhy *de lege ferenda* v oblasti pomoci obětem trestných činů

Přijetím zákona o obětech trestných činů a jeho následnou novelizací byla do našeho právního řádu zakotvena nová práva obětí. Díky těmto právům došlo k posílení postavení oběti nejen v trestním řízení, ale i jako subjektu zvláštní péče. Přestože je tato právní úprava zaměřující se na pomoc obětem veskrze pozitivním výsledkem legislativního procesu, najdeme v ní, stejně jako v mnohých jiných zákonech, nedostatky, které naopak obětem jejich situaci stěžují. V případě některých nedostatků by stálo za úvahu, zda není žádoucí změna zákona.

Nedostatky zákona o obětech trestných činů lze nalézt v rovině názvoslovné, ale například i v neexistenci úpravy, která by umožňovala uplatňovat v případě některých zamítavých rozhodnutí opravné prostředky.

S první terminologickou vadou se lze setkat již v § 2 zákona, který vymezuje základní pojmy. Zde je v prvním odstavci stanoveno: „Za trestný čin se pro účely tohoto zákona považuje také čin jinak trestný.“ Tímto ustanovením chtěl zákonodárce upozornit, že i v případě, kdy pachatel z důvodu nedostatku věku nebo z důvodu nepřičetnosti nebyl trestně odpovědný, postižené osobě, na níž čin vykonal, jsou přiznána práva oběti.²¹¹ Toto odůvodnění je zcela logické, neboť i když nebyly naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, činem je oběti způsobena újma zcela stejná jako v případě, kdyby pachatel splňoval podmínky trestní odpovědnosti. Tento výklad však nekoresponduje s širším užitím pojmu „čin jinak trestný“ v trestním zákoníku, neboť ten pojem používá i v souvislosti s krajní nouzí, nutnou obranou a dalšími okolnostmi vylučujícími protiprávnost, u nichž v důsledku toho, že nastanou, nevzniká trestní odpovědnost. Pachatele, proti němuž k odvrácení přímo hrozícího nebezpečí nebo přímo hrozícího či trvajícího útoku byla užitá krajní nouze nebo nutná obrana, však nelze považovat za oběť. Z užití pojmu „čin jinak trestný“ v trestním zákoníku tak vyplývá, že je nutné výklad tohoto pojmu v zákoně o obětech determinovat zvláštní zásadou *zákazu zneužití postavení oběti* a obecnou zásadou *nemožnosti mít prospěch z vlastního protiprávního jednání*.²¹²

Další terminologická, již méně významná, slabina zákona o obětech trestných činů se nachází ve vymezení zásady zákazu diskriminace. Dle této základní zásady oběti náleží práva zakotvená v zákoně bez ohledu na rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk,

²¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, která je součástí vládního návrhu na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, s. 49-51. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>

²¹² JELÍNEK, Jiří a PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. 2015, 45(11), 19-23. ISSN 1210-6348.

zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor.²¹³ V tomto případě se jedná o taxativní výčet důvodů, kdy může dojít k diskriminaci. V reálném životě dochází k diskriminaci i z jiných než v zákoně stanovených důvodů. Příčinou může být sociální původ nebo majetkové poměry oběti. Zákonodárce by tedy měl změnit taxativní výčet důvodů diskriminace na demonstrativní, a to zakotvením slova „zejména“ nebo „především“.²¹⁴

Přestože novela zákona o obětech, ke které došlo s účinností od 1. 4. 2017, přinesla mnohá pozitivní doplnění, změna § 2 odst. 3 je přinejmenším diskutabilní. Původní ustanovení zakotvilo, že pokud byla trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť také její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Novelou zákona však bylo stanoveno, že status oběti je těmto osobám přiznán jen v případě, že utrpěly v důsledku smrti oběti újmu. Hlavním cílem zákonodárce bylo totiž zharmonizovat ustanovení zákona se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, v níž je stanoveno, že se „obětí rozumí rodinný příslušník osoby, k jejíž smrti došlo přímo trestným činem, a který v důsledku její smrti utrpěl újmu“.²¹⁵ Změna ustanovení měla mimo jiné přispět ke zmenšení počtu případů, kdy se práv oběti domáhají osoby, které s obětí dlouhá léta neudržovaly kontakt. V praxi se ale ukazuje, že změnou došlo ke ztížení situace pozůstalých, kteří musí prokazovat způsobenou újmu, což je pro ně v období, kdy přišli o blízkou osobu, stresující záležitost. Je třeba také poukázat na to, že mezilidské vztahy jsou komplikované. Často dochází k případům, kdy z důvodu sporu v rodině spolu jednotliví příslušníci dlouhá léta nekomunikují, tudíž z hlediska právního jim újma není způsobena. Přesto tyto osoby často pociťují citovou újmu, i když s obětí neudržovaly pravidelný fyzický kontakt. Z toho důvodu by bylo vhodné vrátit se k původnímu znění daného ustanovení.²¹⁶

V neposlední řadě, jak již jsem zmínila v kapitole zabývající se oběťmi trestných činů, je problematický status zvláště zranitelné oběti. I když zákon stanovil presumpci zvláštní zranitelnosti, v jednotlivých případech o statusu zvláštní zranitelnosti rozhodují orgány činné v trestním řízení. Zvláště zranitelné oběti požívají vyšší ochrany v podobě speciálních práv

²¹³ § 3 odst. 3 zákona o obětech trestných činů

²¹⁴ JELÍNEK, Jiří a PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. 2015, 45(11), 19-23. ISSN 1210-6348.

²¹⁵ čl. 2 odst. 1 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV

²¹⁶ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>, s. 5-14.

z důvodu vyššího rizika sekundární viktimizace, proto by orgány činné v trestním řízení měly rozhodovat důkladně. Přesto však může být oběti status zvláštní zranitelnosti nepřiznán, ačkoliv podmínky pro něj splňuje. Zákonodárce by proto měl do zákona zakotvit možnost podání opravného prostředku proti nepřiznání statusu zvláštní zranitelnosti s odkladným účinkem.

Nejméně přehledným ustanovením zákona o obětech je § 8, který upravuje informační povinnost PČR nebo policejního orgánu v okamžiku, kdy se dostane do prvního styku s obětí trestného činu. Zde je rozsáhle stanoveno, jaké informace musí být oběti poskytnuty. V této úpravě lze najít dva nedostatky, z nichž první spočívá v povinnosti poskytnout informace oběti ve chvíli, kdy dochází k prvnímu kontaktu s ní. Reálné případy ale ukázaly, že oběti jsou v této době ještě pod vlivem spáchaného deliktu vystresované, a nejsou schopny chápat obsah poskytovaných informací. Proto by policejnímu orgánu v určitých případech mělo být umožněno poskytnout informace oběti až po prvním kontaktu s ní. Druhým nedostatkem je příliš široká úprava informační povinnosti, která vede k běžné praxi, kdy je oběti předloženo nepřehledné několikastránkové poučení, které je v podstatě opisem ustanovení. Z toho důvodu by bylo vhodné pozměnit § 8 tak, aby byly informace poskytovány oběti srozumitelněji a přehledněji.²¹⁷

Další nedostatek zákona o obětech spadá v § 17, který upravuje zabránění kontaktu oběti s osobou pachatele. Oběť, ale i osoba blízká, má právo podat žádost k zabránění kontaktu s osobou označenou za pachatele. Zákon stanovuje, že žádosti musí být vyhověno, pokud se jedná o zvlášť zranitelnou oběť, ale neumožňuje oběti, která nemá status zvláštní zranitelnosti, aby proti zamítnuté žádosti podala opravný prostředek. Bylo by proto vhodné umožnit zákonem oběti podat proti zamítavému rozhodnutí stížnost, která by měla odkladný účinek.

Změna § 20 zákona o obětech, který upravuje podání vysvětlení a výsledků zvlášť zranitelných obětí, by byla pro oběti též výhodou. Dle tohoto ustanovení vede výsledek, pokud je to možné, v přípravném řízení v případě zvlášť zranitelné oběti vyškolená osoba, u dětských obětí je tomu tak vždy. Přikláním se k názoru, že výsledek vyškolenou osobou by měl probíhat u všech typů obětí, neboť, i když oběť nesplňuje znaky zvláštní zranitelnosti, může se jednat o citlivou osobnost, u níž je stejné riziko sekundární viktimizace jako v případě zvlášť zranitelných obětí.

Podstatnou vadou, kterou jsem již zmínila v kapitole o právech oběti, je úprava peněžité pomoci, kterou stát poskytuje oběti za účelem překonání tíživé sociální situace. Oběť má právo podat Ministerstvu spravedlnosti žádost o poskytnutí peněžité pomoci. Ministerstvo rozhodne dle zákona nejpozději do tří měsíců, ale k této době se připočítává i doba, která je nutná ke zpracování

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří a PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. 2015, 45(11), 19-23. ISSN 1210-6348.

znaleckého posudku, doručení písemnosti, ale i doba až 30 dnů, pokud je nutné ve věci nařídít ústní jednání nebo místní šetření.²¹⁸ V praxi tak dochází k prodlužování řízení, což je pro oběti trpící nejen citově, ale i finančně, stresující a poskytování pomoci je neúčelné. V případě, že by bylo pravomocně rozhodnuto o nepřiznání peněžité pomoci, pak žadatel může podat žalobu dle soudního řádu správního. V tomto smyslu by bylo vhodné pozměnit zákon o soudních poplatcích a osvobodit oběti od soudního poplatku, který v současnosti činí 3000 Kč. Zákon o obětech ale neumožňuje podat proti rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti opravný prostředek a rozhodnutí nelze přezkoumat v přezkumném řízení. Další změna zákona o obětech by tak měla spočívat v zakotvení možnosti podat proti rozhodnutí ministerstva stížnost.²¹⁹

Další nedostatek se týká zveřejňování informací o totožnosti obětí. Zákon o obětech trestných činů v tomto případě odkazuje na trestní řád, který upravuje zákaz zveřejňování informací, které by umožnily zjištění totožnosti mladistvého poškozeného nebo poškozeného, na němž byl spáchán některý z trestných činů vyjmenovaných v § 8b odst. 2 trestního řádu. Tento zákaz se vztahuje pouze k průběhu trestního řízení. Bylo by tedy vhodné rozšířit zákaz zveřejňování informací umožňujících zjištění totožnosti i na období před zahájením trestního řízení. V praxi by tak nedocházelo k situacím, kdy je totožnost oběti zveřejněna již před samotným zahájením řízení v rámci pátrání po ní.²²⁰

Dle zákona o obětech může být právní pomoc poskytována pouze advokáty. Akreditované subjekty a Probační a mediační služba ČR mohou obětem poskytovat pouze právní informace. Tato právní úprava však není v souladu s trestním řádem, který stanovuje, že zmocněncem poškozeného může být jak fyzická, tak i právnická osoba. Trestní řád tak umožňuje poskytnutí právní pomoci i jiným osobám než advokátům, tedy i odborným subjektům, jejichž práce spočívá v poskytování služeb obětem. Z tohoto důvodu by mělo být umožněno, aby dle zákona o obětech mohly poskytovat právní pomoc i odborné subjekty zaměřující se na pomoc obětem. Tento krok by byl též vhodným ekonomickým řešením, neboť odměna advokáta, která se řídí tzv. tarifní vyhláškou, je jistě vyšší než odměna, která by byla poskytována akreditovanému subjektu.²²¹

²¹⁸ § 30 zákona o obětech trestných činů

²¹⁹ KALIBOVÁ, Klára a HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, **23**(1), 9-16. ISSN 1210-6410.

²²⁰ KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební období PSP ČR)* [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>, s. 32-34.

²²¹ Tamtéž, s. 19-26.

Závěr

V první kapitole méj diplomové práce jsem se zaměřila na pojem sekundární viktimizace. Každá oběť si projde viktimizací primární, ale následná sekundární viktimizace může nastat pouze v případě neadekvátní reakce okolí. Je tedy důležité si připomenout, jak se k oběti správně chovat. Část společnosti má totiž v sobě zakořeněnou tzv. teorii spravedlivého světa, kdy zcela bez jakýchkoli podkladů v zájmu žití ve spravedlivém světě buď oběti projevuje solidaritu, anebo naopak přesune vinu z pachatele na oběť. S tímto postupem se lze setkat zejména u sexuálních trestných činů. Proto je dle mého názoru potřebné při poskytování pomoci spolupracovat i s rodinou oběti a zaměřit se též na zajištění dostatečné informovanosti odborníků z řad právníků, psychologů, ale i zdravotníků, kteří s obětí pracují, aby byli schopni s obětí zacházet šetrným způsobem a předcházet tak vzniku sekundární újmy.

Dále jsem se v oblasti viktimologie zabývala pozoruhodným syndromem falešné viktimizace a uvědomila si tak, že reálnou obětí může být v některých případech i osoba označená předstírající oběti za pachatele. Tento jev, jak jsem již v práci podotkla, není příliš častý, a proto by Policie ČR měla ke každé oběti přistupovat s důvěrou, že se jedná o oběť reálnou. Je ale důležité poznamenat, že takové případy se opravdu dějí, a to zejména v případě trestného činu znásilnění, kdy hlavním motivem může být pomsta.

Středobodem práce byla zákonná úprava pomoci obětem. Nejvýznamnější právní úpravou v této oblasti je bezesporu zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Jeho přijetím došlo k posílení postavení oběti v trestním řízení a byla rozšířena její práva. V mé práci jsem rozebrala definice oběti a zvlášť zranitelné oběti, které jsou v tomto zákoně obsaženy. Dále jsem vymezila základní rozdíly mezi pojmy oběť, jakožto subjekt zvláštní péče státu, a poškozený, jakožto strana trestního řízení, jehož definice není na rozdíl od oběti obsažena v zákoně o obětech, ale v trestním řádu. Tím jsem splnila další cíl práce.

Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala právům oběti, která jsou upravena v první části zákona o obětech trestných činů. Konkrétně se jedná o šest základních práv. Významné je právo oběti na informace, které na druhé straně znamená povinnost pro Policii ČR, orgány činné v trestním řízení, ale i subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci poskytovat obětem informace, a to srozumitelným způsobem. Navíc mají povinnost umožnit jim uplatnění těchto práv. Jde o základní zásadu v podobě informační povinnosti. Bohužel jsem v rámci mé práce dospěla k závěru, že tato zásada není uskutečňována v plné míře, neboť Policie ČR disponuje několikastránkovým poučením o právech oběti, které předloží oběti k podpisu. To zcela jasně není účelné, neboť oběť, často traumatizovaná trestným činem a bez potřebného právního vzdělání, nemůže poučení

v plném rozsahu porozumět. Bylo by třeba informovat oběť o jejích právech přehledněji a srozumitelněji. Proto by, dle mého názoru, bylo na místě předložit oběti nejen poučení, ale i tištěný srozumitelný informační leták, který by si oběť mohla odnést domů a posléze se s informacemi seznámit podrobněji nezatížená stresovou situací. Takový informační leták by bylo vhodné typizovat dle jednotlivých druhů trestných činů tak, aby se oběť s obdobnými případy identifikovala a dle nich postupovala.

V další části své práce jsem rozebrala právo na ochranu před druhotnou újmou. Součástí tohoto práva je i zabránění kontaktu oběti s osobou pachatele na základě žádosti. V praxi tak dochází k výsledku oběti prostřednictvím videokonferenčních zařízení. Vzhledem k absolvovaným soudním praxím během mého studia jsem shledala nepoměr v kvalitě vybavení těchto zařízení u jednotlivých soudů. Justice však pracuje na dovybavení moderní technikou. Jak je stanoveno v zákoně, pokud je to možné, vede výslech v přípravném řízení v případě zvláště zranitelné oběti vyškolená osoba, u dětských obětí je tomu tak vždy. Dle mého názoru by měl probíhat výslech vyškolenou osobou u všech typů obětí, neboť, i když oběť nesplňuje znaky zvláštní zranitelnosti, může se jednat o citlivou osobnost, u níž je stejné riziko sekundární viktimizace jako v případě zvláště zranitelných obětí. Při rozboru práva na ochranu před druhotnou újmou jsem se zabývala i dvěma důležitými instituty, které byly zákonem o obětech zakotveny, a které představují pro oběť možnost vyrovnat se s traumatem způsobeným trestným činem. Jde o instituty důvěrníka a prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život. Důvěrník, jak jsem v práci uvedla, představuje pro oběť psychickou oporu při úkonech trestního řízení. Prohlášení oběti pak pomůže oběti uvědomit si dopady činu a prostřednictvím svých vyjádřených pocitů se s činem vypořádat. Jak bylo v práci popsáno, takové prohlášení může být výhodné nejen pro oběť, ale i pro obžalovaného, kterému umožní uvědomit si, jakou újmu oběti svým jednáním způsobil. Zatímco v západním světě existují formuláře prohlášení, u nás žádný typizovaný dokument neexistuje, což vnímám spíše jako pozitivum, neboť ve spolupráci například s Probační a mediační službou může oběť ve svém jedinečném prohlášení vyjádřit osobitě důsledky činu.

Vymezila jsem i právo oběti na peněžitou pomoc ze strany státu, které shledávám jedním z nejdůležitějších práv oběti, neboť ta po činu musí v mnohých případech řešit do té doby nepředvídatelný finanční výpadek, kdy v důsledku ublížení na zdraví nebo těžké újmy na zdraví přijde například o své zaměstnání. Proto má na základě žádosti právo na poskytnutí jednorázové peněžité částky od státu k překlenutí špatné finanční situace způsobené deliktem. O poskytnutí peněžité pomoci rozhoduje Ministerstvo spravedlnosti na základě žádosti do tří měsíců. Přestože se tříměsíční lhůta nezdá být příliš dlouhá, představuje pro oběti, které se nachází v tíživé situaci

často na hranici chudoby a potřebují vyřešit své ekonomické zázemí, překážku. Ta jim brání v co nejrychlejším finančním zabezpečení, které by mělo být účelem tohoto práva.

V rámci zpracování práce jsem dospěla k závěru, že důležité je načasování pomoci tak, aby byla co nejvíce účinná. Proto je vhodné poskytovat psychologickou pomoc nikoli bezprostředně po spáchání činu, ale až v situaci, kdy se oběť nachází ve fyzickém, sociálním a ekonomickém bezpečí. Jako jeden z neúčinnějších prostředků pomoci vnímám mediaci, která je součástí tzv. restorativní justice. Mediace, která může být vedena pouze se souhlasem obou stran, umožní oběti porozumět, proč k činu došlo a obžalovanému poskytne příležitost se oběti omluvit a napravit následky svého protiprávního jednání.

V šesté kapitole práce jsem se zaměřila na neziskové organizace poskytující pomoc obětem, zejména na Bílý kruh bezpečí, který je nejstarší organizací tohoto druhu u nás. V rámci shromažďování podkladů jsem se seznámila se čtvrtletním Zpravodajem BKB, který poskytuje zajímavé statistiky. Z nich vyplývá, že některé oběti vyhledají pomoc bezprostředně po činu, část obětí ale někdy i po relativně dlouhé době. V oblasti pomoci obětem domácího násilí pak působí organizace proFem, o které má práce také pojednává. Domácí násilí je fenomén dnešní doby. Proto si, i vzhledem k narůstajícímu počtu případů, myslím, že je nutné věnovat těmto obětem maximální péči. Z toho důvodu jsem ocenila brožuru proFem Vaše právo!, která seznamuje oběti nejen s tím, jaké jednání naplňuje znaky trestného činu domácího násilí a kam se oběti mohou obrátit, ale poskytuje i vzory důležitých podání jako je trestní oznámení.

Cílem mé práce bylo zjistit, zda je pomoc obětem dostatečně poskytována i v regionu, odkud pocházím. Proto jsem navštívila středisko Probační a mediační služby v Táboře, abych se seznámila s postupem úředníků při kontaktu s obětí. Byl mi předložen interní manuál, který popisuje, jak má být k oběti přistupováno, aby byla zachována její důstojnost a respekt. Probační a mediační služba poskytuje obětem právní informace, a to zcela bezplatně. Úředníci mohou doprovázet oběť k úkonům trestního řízení v pozici důvěrníka. Probační a mediační služba také obětem poskytuje informační letáky, například o průběhu trestního procesu, a dále pomáhá oběti při sepisování prohlášení o dopadu trestného činu. V tomto případě poskytne oběti předlohu.

Jedním z cílů práce bylo odpovědět na otázku, zda a kde může oběť najít pomoc. Obětem je pomoc poskytována nejen advokáty, neziskovými organizacemi, ale i středisky Probační a mediační služby. Tato pomoc je efektivní a obětem usnadňuje překonat psychickou, ale i ekonomickou zátěž vzniklou v důsledku trestného činu. Srozumitelné informační brožury a letáky neziskových organizací často suplují poučení o právech oběti podávané Policií ČR, neboť to je pro oběti z důvodu rozsahu nepřehledné. Do budoucna by bylo vhodné propojit komunikaci Policie ČR, která navazuje první kontakt s obětí, s neziskovými organizacemi. Dle druhu trestného

činu by mohly být oběti odkázány na neziskovou organizaci zaměřující se na pomoc obětem specifických trestných činů. Obětem by tak byla co nejrychleji poskytnuta odpovídající psychologická pomoc, ale i srozumitelně podané právní informace.

V samotném závěru práce jsem se zaměřila na návrhy *de lege ferenda* v oblasti pomoci obětem. Zákon o obětech trestných činů, který je základním předpisem v oblasti pomoci obětem, je bezesporu zdařilý předpis, který přináší obětem nová práva a upevňuje jejich pozici jako subjektu zvláštní péče. Stejně tak jako mnohé další zákony však trpí určitými nedostatky. Jak jsem v práci upozornila, jedná se o nedostatky terminologické, které pro oběti nejsou tak zásadní, ale i nedostatky v neexistenci možnosti uplatnění opravných prostředků, například v případě zamítavého rozhodnutí Ministerstva spravedlnosti o poskytnutí peněžité pomoci. Nutná je do budoucna také změna ustanovení upravující informační povinnost PČR nebo policejního orgánu při prvním kontaktu s obětí. Náprava takovýchto nedostatků by pro oběti znamenala další upevnění jejich postavení a zvýšení garance ochrany jejich práv.

Seznam zkratk

BKB – Bílý kruh bezpečí

ČAK – Česká advokátní komora

EU – Evropská unie

OZ, občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

PČR, Policie ČR – Policie České republiky

TŘ, trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

TZ, trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZOTČ, zákon o obětech, zákon o obětech trestných činů – zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

DURDÍK, Tomáš, ČÍRTKOVÁ, Ludmila, HÁKOVÁ, Daniela a VITOUŠOVÁ, Petra. *Zákon o obětech trestných činů: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. ISBN 978-80-7598-109-7.

GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.

GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-513-8.

HOLCR, Květoň. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2009. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-23-3.

HOLOMEK, Jaroslav. *Viktimológia*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-446-6.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1.

JELÍNEK, Jiří a GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. Teoretik. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv: *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-016-1.

ROUBALOVÁ, Michaela, HOLAS, Jakub, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana a PEŠKOVÁ, Martina. *Oběti kriminality: poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-174-5.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Martina. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace: status oběti a jeho význam: prevence a vyrovnávání se s viktimizací: reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo!: první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: proFem, 2012. ISBN 978-80-904564-0-2.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

KALIBOVÁ, Klára. *Zákon o obětech trestných činů: Praktická a legislativní doporučení zohledňující návrh technické novely zákona č. 45/2013 Sb., (číslo sněmovního tisku 658, 7. volební*

období PSP ČR) [online]. Praha: In IUSTITIA o.p.s, 2016 [cit. 2020-06-19]. ISBN 978-80-88172-14-7. Dostupné z: <https://www.in-ius.cz/dwn/praktalegdopo/zotc-web-final.pdf>

MEDIACE - možnost mimosoudního řešení konfliktu. Probační a mediační služba ČR [online]. IT STUDIO, c2002-2020 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace/Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Ministerstvo spravedlnosti České republiky> [online]. c2013-2020 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

O nás. ADRA [online]. c2014 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.adra.cz/o-nas>

Pomáháme dětem. Dětské krizové centrum [online]. c2020 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: <https://www.ditekrize.cz/pomahame-detem/>

Pomoc obětem. Bílý kruh bezpečí [online]. c2009 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/>

Poslání a činnost. Bílý kruh bezpečí [online]. c2009 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Ministerstvo spravedlnosti České republiky [online]. c2013-2020 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

Snazší uspokojení nároků poškozených. Česká advokátní komora [online]. 2018 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=21650>

Týden v justici: BLOG - Pomoc obětem trestných činů. Česká televize [online]. 2019 [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11129264015-tyden-v-justici/319281381900113/video/668329>

Žádost poškozeného o uspokojení nároku na náhradu škody způsobené trestným činem z výnosu majetkové trestní sankce uložené pachateli, odsouzenému za tento trestný čin. JUSTICE.CZ [online]. c2017 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: https://justice.cz/web/msp/obeti-trestnych-cinu-uspokojeni-majetkoveho-naroku?clanek=zadost-poskozeneho-o-uspokojeni-naroku-na-nahradu-skody-zpusobene-trestnym-cinem-z-vynosu-majetkove-trestni-sankce-ulozene-pachateli-odsouzenemu-za-te&fbclid=IwAR0YziZICbcjS9WK5Bcl6zm_o129FKDpMg0YGrNF78nV9vxd6MGwjbWIvo

3. Seznam použitých právních předpisů

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákon

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, která je součástí vládního návrhu na vydání zákona o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Dostupné online na: <https://www.psp.cz/doc/00/08/45/00084575.pdf>

zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. 10. 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

4. Časopisecké články

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Aktuální principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2018, **20**(9), 1-7. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Principy pomoci obětem trestných činů a násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, **27**(4), 3-8. ISSN 1213-8282.

JELÍNEK, Jiří a PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů-jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie: stavovský časopis české advokacie*. 2015, **45**(11), 19-23. ISSN 1210-6348.

JÍLOVEC, Michal a KOZÁK, Vítězslav. Nad plánovanou novelou zákona o obětech trestných činů. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, **24**(1), 71-78. ISSN 1210-9126.

KALIBOVÁ, Klára a HOUŽVOVÁ, Martina. První praktické zkušenosti s aplikací zákona o obětech trestných činů. *Právní rozhledy*. 2015, **23**(1), 9-16. ISSN 1210-6410.

KOZÁK, Vítězslav. K zákonu o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue: odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*. 2015, **14**(2), 43-46. ISSN 1213-5313.

KOZÁK, Vítězslav. Nad praktickými nedostatky aplikace zákona o obětech trestných činů. *Trestněprávní revue*. 2015, **14**(9), 209-211. ISSN 1213-5313.

VÁLKOVÁ, Helena a GRÍVNA, Tomáš. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, **12**(4), 83-87. ISSN 1213-5313.

VEDRA, Vladimír. Prohlášení oběti o dopadu trestného činu. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, **27**(4), 22-23. ISSN 1213-8282.

VITOUŠOVÁ, Petra. Oběti znásilnění v poradnách Bílého kruhu bezpečí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*. 2018, **27**(4), 14-16. ISSN 1213-8282.

VITOUŠOVÁ, Petra. Rozhovor s prezidentkou Bílého kruhu bezpečí. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer, 2016, **14**(1), 5-8. ISSN 1214-3758.

5. Seznam ostatních zdrojů

Manuál pro práci s oběťmi trestných činů, interní manuál Probační a mediační služby.

Leták o průběhu trestního řízení, informační leták Probační a mediační služby pro oběti trestných činů.

Pomoc obětem trestných činů

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednávající o pomoci obětem trestných činů je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola se věnuje nauce o obětech a vymezuje její základní pojmy jako je primární a sekundární viktimizace. Popisuje i historii oběti a poukazuje na stereotypy, které jsou v oblasti přístupu k oběti nejčastější.

Stěžejní částí je kapitola pojednávající o zákonné úpravě. Ta se zabývá zejména zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který upevnil postavení oběti v trestním řízení a rozšířil její práva. Práce si klade za cíl rozebrat definice oběti a zvláště zranitelné oběti, které jsou v zákoně obsaženy. Následně je účelem srovnat pojmy oběť, jakožto subjekt zvláštní péče, a poškozený, jakožto strana trestního řízení.

Čtvrtá kapitola podrobněji rozebírá šest základních práv oběti, která jsou zakotvena v zákoně o obětech. Práce upozorňuje na fakt, že právo na informace, které na druhé straně znamená informační povinnost pro Policii ČR, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci, není uskutečňováno dostatečně, neboť policejní orgán předkládá oběti několikastránkové poučení o jejich právech, kterému oběť bez právního vzdělání většinou nerozumí, a proto je tato situace pro ni frustrující. Dále bylo cílem práce rozebrat právo oběti na ochranu před druhotnou újmou a seznámit se s jeho základními instituty, důvěrníkem a prohlášením oběti o dopadu trestného činu na její život. Jedním z účelů této práce bylo poukázat, že tyto instituty pomáhají oběti vyrovnat se s traumaty způsobenými spáchaným deliktem.

Následující část se zabývá způsoby pomoci a snaží se tak odpovědět na otázku, kde může oběť najít pomoc v oblasti psychologické, sociální a právní. Mimo jiné pojednává i o registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Jako jeden ze způsobů pomoci označuje restorativní justici, například v podobě mediace.

Šestá kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře s neziskovými organizacemi poskytujícími pomoc obětem, zejména s Bílým kruhem bezpečí, který je nejstarší organizací tohoto druhu u nás. Zároveň v této kapitole autorka pojednává o své návštěvě střediska Probační a mediační služby v Táboře, kde zjišťovala, jak je při kontaktu s obětí zacházeno, a jak pracovníci střediska poskytují oběti pomoc například v situaci, kdy se rozhodla učinit prohlášení oběti o dopadu trestného činu.

Obsahem poslední kapitoly práce je popis návrhů *de lege ferenda* v oblasti pomoci obětem.

Klíčová slova: viktimologie, oběť trestného činu, pomoc

Assistance to victims of crime

Abstract

This master's thesis deals with the assistance to crime victims and it is divided into seven chapters. The first chapter is devoted to the theory of victims and defines its basic terms such as primary and secondary victimization. It also describes the history of the victim and points out the most common stereotypes in the area of attitude to victims.

The main part of the thesis describes the legislation. It deals particularly with the Victims of Crime Act which strengthened the victim's position in criminal proceedings and extended their rights. The aim of the thesis is to analyze the definitions of the victim and the vulnerable victim that are contained in the act. Consequently, the purpose is to compare the terms of the victim as a subject of a special care and the injured party as a subject to criminal proceedings.

The fourth chapter thoroughly analyzes the six fundamental rights of the victim, which are enshrined in the Victims of Crime Act. The thesis points out that the right to information, which on the other hand means an information duty for the Police of the Czech Republic, law enforcement authorities and entities registered in the register of aid providers, is not pursued sufficiently. The police authority provides victims with the police caution of several pages. The victim without any legal education usually does not understand this and thus is frustrated. The next aim of the thesis was to analyze the victim's right to protection against secondary harm and to get acquainted with their basic institutes, the trustee and the victim impact statement. One of the objectives of this thesis was to point out that these institutes help the victims to cope with traumas caused by the committed crime.

The following part of the work describes ways of assisting in answering the question where the victim can find psychological, social and legal help. It also deals with the register of providers of assistance to victims of crime. The thesis names restorative justice in the form of mediation as one of the ways to help.

The goal of the sixth chapter is to acquaint the readers with non-profit organizations providing assistance to victims, especially the White Circle of Safety, which is the oldest organization of its kind in the Czech Republic. The author simultaneously discusses her visit to the Probation and Mediation Service in Tábor, where she examined the treatment of the victims and how the victims are assisted, for example, if they decide to declare the victim impact statement.

The content of the last chapter is a description of *de lege ferenda* proposals in the field of victim assistance.

Keywords: victimology, victim of a crime, assistance